Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, [БУРЯ]АДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

[...] оной [...] гарана | № 129 (16652) | 1984 оной июниин 5, вторник | Сэн 3 мүнгэн.

ТАСС ШЭНЭ ҺОНИН

АЛБАНАЙ ХЭРЭГЭЭР ЕРЭБЭ

КПСС-эй ЦК-гай ба СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй урилгаар РКП-гэй Генеральна секретарь, СРР-эй Президент Н. Чаушеску албанай хэрэгээр Бухарестһээ июниин 4-дэ Москва ерэбэ.

Аэродром дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыко, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь Г. В. Романов, КПСС-эй ЦК-гай секретарь К. В. Русаков болон бусад тусхай тушаалтад тэрэниие угтаба.

ФЕСТИВАЛЬ ТҮГЭСЭБЭ

ВОЛГОГРАД. Волгын эрье дээрэхи баатар-хотодо болоһон дүүрэнэн СССР-эй болон ЧССР-эй залуушуулай хани барисаанай III фестивальда хабаадагшад аха дүү ёһоной холбоондо, эб найрамдалай хэрэгтэ үнэн сэхэ байхаби гэжэ тангариглаба. Баатар габьяата Волгоградай газар дээрэ тэрэ дүрбэн үдэр үргэлжэлбэ.

Харин үржэдэр үглөөгүүр Солдадай талмай дээрэ дайн сэрэг бүрүүшаалгын эсэргүү хүдэлмэрэй митинг болоһон байна. 1942 оной эгын солдадуудай баатаршалгаар хамгаалһан энэ нангин газар дээрэһээ буу зэбсэг үрдилдэн бүтээлгые болюулхын, эб найрамдалай сахин хамгаалхын түлөө тэмсэлдэ залуушуулай пролетарска наналаа нэгэдэлгэ бэхижүүлхые урьялжа, аха дүү оронуудай залуушуулай түлөөлэгшэд түбиг дэлхэйн хүбүүд, басагадта хандаба.

Үдэшэлэн орой Волго мүрэнэй эрье дээрэ фестиваль түгэсэбэ. Аха дүү ёһоной харилсаа холбоое саашадань бэхижүүлгэдэ хани барисаанай һайндэр ехэ хубитаяа оруулха юм гэжэ олон найрлан хүнэй хабаадалгатай митингдэ дээрэ түгэ хэлэгшэд онсолон тэмдэглэбэ. (ТАСС).

ЛЕНИНСКЭ ШАНГУУД БАРЮУЛАГДАА

Литература, искусство ба архитектурын уран бэлигэй тэндэ 1984 оной Ленинскэ шангуудые барюулалганай баяр ёһолол майн 25-да Москвагай Кремлиин Свердловско зал соо болобо.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи литература, искусство ба архитектурын талаар Ленинскэ болон СССР-эй Гүрэнэй шангуудай комитедэй түрүүлэгшэ, Социалис Ажалай Герой Г. М. Марков лауреадуудые халуунаар амаршалаад, зохёохы шэнэ амжалтануудые хүсэбэ.

Суглаарагшадай альга ташалга доро С. А. Герасимовта, В. Д. Елизаровта, В. З. Бородавда, Ф. М. Сэгэновта, М. Каримда (М. С. Каримовта), А. А. Мыльниковто, С. В. Образцовто, В. Е. Цигальда, Р. Г. Каланиндва, В. И. Хавинда, Р. К. Щедриндэ дипломуд, хүндэтэ тэмдэгүүд барюулагдаба.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ АЖАЛАЙ ҮДЭР

...ХЭДЭ ...АММААР

...жа, тус бүринь шэгнүүрые хоногой 843 граммаар нэмээнэ. Эрхим тугалшан зүһаландаа гараһанһаа хойшо 69 тугалаа зоотехническэ заабарин ёһоор харуулһаар, тобиржуулан томо болгохоор бүхы шадабараа гарган оролдоно. Илангаяа тэжээлэйнь һайнаар шанаржуулан бэлдэжэ эхилээ гадна олон элдэб тэжээлэй бэлшээридэ бэлшээлүүлнэ. Тиихэдэ нүгөөдэ түүхэн тугалшан А. Матвеева даажа абаһан тугалнуудаймнай шэгнүүрые сүүдкын 600—500 граммаар дээшэлүүлнэ.

Түрүүшүүлэй мэдүүлһэнэй ёһоор, тугалшад хээрын бэлшээридэ ногооной һайнаар ургажа захалхада гэхэ гү, али энэ нажартаа тугал бүхэнэйнгөө шэгнүүрые хоногой 800—900 граммаар нэмээхэ зорилготойгоор ажалланад.

Т. БАДМАЕВА.

ТАБИН ХОНОГООР УРИДШАЛАН

Манай совхозой мал ажалай хүдэлмэрилэгшэд болон зооветмэргэжэлтэд һү гүрэндэ тушааха байгша оной түрүүшын хахад жэлэй түсэбые болзорһоонь табяад хоног урид дүүргэбэ. Иимэ үндэр амжалта туйлаха хэрэгтэ Д. С-Д. Шалданов, С. Д. Сыбиков гэгшэдэй даадаг Шартайн болон Тайтарагай һү һаалиин фермэнүүдэй коллективүүд эгээн ехээр хубитаяа оруулба.

Манай ажахын зургаан һаалишан үнгэрһэн дүрбэн һарын туршада үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1000 гаран килограмм һү һаһан байна. Тэдэнэй тоодо: Н. Доржиева, С. Сымбелова, Г. Ангархаева, В. Сушкеева, Л. Гольшева, М. Шипицына гэгшэд ороно. Юрэдөө, манай совхозой 16 һаалишан жэлэй туршада һаамхай үнеэн бүриһөө 2500 килограммһаа дээшэ һү һааха гэһэн үндэр социалис уялгатай. Мүнөө тэдэнэр өөһэдынгөө ажал хэрэгээр һанаһандаа хүрэхэ байһанаа гэршэлнэ.

Совхоз үшөө апрель һарада гүрэндэ мяха худалдаха байгша оной түрүүшын хахад жэлэй түсэбые 140 центнерээр үлүүлэн дүүргэһэн юм. Харин элэ үдэрнүүдтэ һү гүрэндэ худалдаха талаар түрүүшын хахад жэлэй түсэбые 2140 центнерээр үлүүлэн дүүргэхэ зорилго урдаа табяад, тэрэнээ бэелүүлхын түлөө оролдожо байнхай. Ажалайнгаа элэ бэлэгые манай ажахын малшад Буряад ороной Россин гүрэндэ һайн дураараа нэгэдэн ороһоор 325 жэлэй ойдо зорюулна.

С. ГЫРГЕШКИНОВ,
Түнхэнэй совхозой парткомой секретарь.

1-дэхи классай механизатор Владимир Дугарович Мархасаев Хэжэнгын совхозой эгээл бэрхэ механизаторнуудай нэгэн. Үнгэрэгшэ хабарай тарилгын үедэ тэрэ социалис мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ ходо ябаа юм. Жэшээнь, 3-дахи табан хоногой дүнгөөр В. Мархасаев даабаряа 135 процент дүүргэһэнэйнгээ түлөө мүнгэн шанда хүртэһэн байна. 18 жэлэй туршада тарян ажалда хүдэлжэ зуураа Владимир Дугарович совхозойнгоо олон залуу механизаторнуудта өөрынгөө баян дүй дүршэлые дамжуулһаар габьяатай, мүнөөшье дамжуулһаар.

Тэрэнэй хүдэлдэг тракторно тарян ажалай бригада байгша онһоо хамтын подрядай гуримда оронхой. Үдэр бүриин дүнгүүдые согсолхо, техникэдэ гамтайгаар хандаһанай, һурган хүмүүжүүлэгшэ, эрхим мэргэжэлтэ байһанайнгаа түлөө В. Мархасаев бригадын соведэй зүгһөө ходо һайн сэгнэлтэдэ хүртэдэг байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. Д. Мархасаев.

Б. ГАДЬЯНОВАЙ фото.

...АД АМЖАЛТАТАЙ

...хи табан жэл... ые үсхэбэрил... өөхөөр зорил... Ахын районой колхозой адуу... шээрнин үедэ малай ашаг дээшэлүүлхээр ...ороо үүсхэл ...нгай районой коллективүүдэй ... дэмжэжэ, дээ... социалис уял...аа. Эдэ үдэр... адуушад уна... жүүлхэ хаһаяа урагшатайгаар үнгэргэхэһөө гадна зунайнгаа холын хадалиг бэлшээридэ гарахаар бэлдэнэ.

Байгша ондо Ц-Д. Унжуевай, Б. Габановай хүтэлбэрилдэг бригадануудай гэшүүд энэ жэлдэ унага абажа түлжүүлхэ харюусалтатай хаһаяа эмхитэй һайнаар үнгэргэһэн байна.

Эдэ үдэрнүүдтэ дурсагдагша ажахын адуушад хэлэһэн үгэдөө хүрэхын түлөө бүхы хүсэеэ элсүүлэн оролдоно.

В. ГАЛСАНОВ.

...НААР ХАНГАНА

...47-дохи кварталда ажаһуугшадта хилээм... ...дые наймаалдаг горхлеборгын 45-дэхи мага... ...ин дүрбэн һарынгаа даабарие үлүүлэн дүүр... ...нгаа түсэбые мүн лэ үлүүлхээр зорижонхой. ...н абагшадай эрилтые гүйсэд хангалга — би... ...илго гээшэ.— гэжэ магазиниие даагша Мария ...нова хэлэнэ.— Тэдэниие культурнаар хангахын, ...вынай арга шадалаараа оролдодог юм. Жа... ...маалагша Татьяна Яковлевна Дмитриева, ху... ...Антонина Петровна Ульянова гэгшэд бусадтаа ...л жэшээ харуулан хүдэлдэг баян дүршэлтэй ...шад...

...Мария Петровна энэ хэрэгтэ бүхы хүсэ шада... ...г. Тиимэһээ энэ магазинда орохо бүридөө аятай ...римтай байдалыень харахада баясамаар бай...

Б. СОТНИЧ.

...Н ГАЛ—ХОЛЫН ГҮҮРТЭНҮҮДТЭ

...йоной ажахы... ...ын элшэ хүсэ ...һа татаха хү... Бурятсельэлек... трестын онь... ...ал 56-дахи ко... ...а-хабсаралгын ...ай коллектив ...ябуулна. Мал... гүүртэнүүдтэ, ...р байрануудта ...лжа, хүдөөгэй ...ясуулна. Бу... һайн дураараа ...элдэ ороһоор ...һн хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ оролсожо, ойн баярай үдэрнүүдтэ Хоринн, Анаагай совхозуудые электрижүүлгэ дүүргэхэ гэһэн нэмэлтэ уялга абаба.

Энэл участогай бригаданууд Нарһатын совхоздо электрын элшэ хүсэ дамжуулха лини татана, Захааминай районой Санагын совхозой Хурлиг гэжэ газарта оршодог гэр байрануудта зайн гал оруулна. Тиихэдэ 2-дохи участогай коллектив Десятниково һууринда элшэ хүсэнэй лини татан, подстанци барижа байнхай. Тэрэнэй ашаглалгада ороходо, «Маяк» колхозые электрын элшэ хүсөөр хангалга эрид һайжарха ёһотой.

Республикынгаа колхоз, совхозуудые сүм электрижүүлхэ талаар оньһожоруулагдамал 56-дахи колоннын коллектив горитойхон хүдэлмэри хэхээр хараалханхай. Гансал байгша ондо 600 гаран километрэй лини татахаар түсэблэнхэй.

Н. ЦЫБИКДОРЖИЕВ.

УЛААН-ҮДЫН ЛВРЗ-дэ

ТҮСЭБҺӨӨ ГАДУУР

Локомотив-вагон заһабарилгын заводто предприятиин байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойе, Буряад ороной Россин гүрэнэй бүридэлдэ һайн дураараа нэгэдэн ороһоор 325 жэлэй ойн баярые нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын тула ажалша коллективүүдэй хоорондо социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрэнхэй. Ажалай урилдаанай эршэ үдэрһөө үдэртэ хүсэтэй болоно. Тиигэжэл заводой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд 1984 оной табан һарын тоосоогоор товарна продукци үйлэдбэрилхэ, продукци гүрэндэ худалдаха түсэбтэ даабаринуудаа гүйсэд дүүргээ. Предприятида хүдэлэгшэд энэ жэлэй түсэбһөө гадуур 5 локомотив заһабарилжа гаргаһан байна.

Д-Р. ДАМБАЕВ.

* * *

ХОЁР ҺАРААР УРИДЛАХАНЬ

Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой барилгын управлениин коллектив Россин гүрэнтэй Буряад оронойнгоо һайн дураараа ниилэһээр 325 жэлэй ойе ажалай шэнэ амжалтануудаар угтаха гэһэн үүсхэл гаргаһан байна. Тус управлениин барилгашад байрын 40 квартиратай гэрые болзорһоонь хоёр һараар уридшалан ашаглалгада тушааха гэжэ уялга абаа.

Энэ гэрэй барилгада М. И. Бессоновай хүтэлбэрилдэг шулуушадай, А. Б. Усольцевагай, Н. Н. Соболевагай даадаг шэрдэгшэдэй, Н. С. Горбачевой ударидадаг модошо дархашуулай бригаданууд бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлжэ, халаанайнгаа даабарие үлүүлэн дүүргэнэ.

Д. АМАГОЛОНОВ.

* * *

БАМ-айхидай ЗАХИЛ ДҮҮРГЭНЭ

Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой коллектив «ГлавБАМстрой» управлениин хүдэлмэришэдые запасной частьнуудаар хангажа, БАМ-ай барилгада хубитаяа оруулалсана. Эндэхи механическа цехэй коллектив локомотивай валнуудые БАМ-да эльгээхэ жэлэйнгээ даабарие сүм дүүргэбэ. Мүн лэ тэдэнэр шатунна вкладышинуудые бүтээхэ жэлэйнгээ түсэбые бэелүүлхэ дүтэлэнхэй.

Булад шудхалгын цехэй хүдэлмэришэд локомотивай запчасть болохо 300 деталь захигшадтань эльгээжэ, хахад жэлэйнгээ түсэбые үлүүлэн дүүргэбэ.

Иигэжэ ЛВРЗ-гэй коллектив БАМ-да ашаглагдажа байһан локомотивуудые запасной частьнуудаар таһалгаряагүй хангажа байһандань урмашамаар.

Т. СОБЕНКОВА.

ҮДЭР БҮХЭНӨӨ ҮНДЭР УРГАСАДА

БУУРАҺАН СОЛОЁ БУСААХАНЬ ГҮ?

Огородой эдеэ ехээр үйлэдбэрилдэг Улаан-Үдын районой овощ ургуулагшад горитойхон зорилгонуудые хараалханхай юм. Тодорхойлбол, байгша ондо овощой ургаса эрид дээшэлүүлжэ, ниислэл хото —Улаан-Үдын ажалшадые огородой элдэб зүйлэй эдеэгээр гүйсэд хангаха болоно ха юм.

Һүүлэй жэлнүүдтэ огородой плантациин гектар бүхэнэй ургасые эрид дээшэлүүлхэ талаар ажахынуудта горитойхон хүдэлмэри ябуулагдадаг болоо. Мүнөө районой колхоз, совхозуудта овощ ургуулагшадай 24 звено эмхидхэгдэнхэй, уһалагдадаг поли дээрээ огородой олон янзын ургамалнуудые таряжа, яһала баян ургаса хуряана. Энээнһээ гадна, ажахынуудта үбэлэй, хабарай 12 теплицэ бии. Эндэ ажаллагшад городой хүн зоние эртын овощоор хангадаг байна.

Үнгэрһэн жэлнүүдэй дүнгүүдые зэргэсүүлэн харахада, түрүү бригада, звенонууд огородой эдеэ ехээр үйлэдбэрилжэ тушааха зорилгоёо урагшатайгаар бэелүүлнэ. Арбан нэгэдэхи табан жэлэй гурбадахи жэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ һуралсалай-үйлэдбэриин «Байгал» ажахын дүршэлтэй огородшон Анна Михайловна Калаганскаягай хүтэлбэрилдэг звеногой коллектив онсо шалгарһан байха юм. Нёдондо Гүрэльбын огородшод даалгагдаһан арбан гектар поли дээрэһээ 3660 центнер овощ сулуулжа абаһан байна. Иимэ амжалта бэлээр туйлагдаагүй. Звеногой гэшүүд огородой эдеэ элбэгээр хуряажа абахын тула горитойхон оролдолго гаргаа юм. Тодорхойлбол, огородшод плантацияа саг болзортонь һайнаар бэлдэһэн байна. Хабартаа огородойнгоо газарта органическа болон минеральна үтэгжүүлгэнүүдые хүсэд хүрэхөөр оруулжа, тарилгын урда тээ һайса уһалаад, ургуулжа бэлдэһэн рассадаяа июниин 18-һаа һуулгаа бэлэй. Удаань огородшод баян ургаса ургуулхын түлөө бүхэли зундаа, намартаа таһалгаряагүй тэмсэһэн байха юм. Энэ хугасаа соо звеногой гэшүүд тарилгаяа ундалуулхаһаа гадна, хоёр дахин гараараа обоолоод, зурууд хоорондын элдүүрилгэ хэһэн байна. Эдэ бүгэдын ашаар «Байгал» ажахы огородой эдеэ ехээр үйлэдбэрилжэ, гүрэндэ тушааха түсэбөө сүм дүүргэһэн байна.

Үнгэрэгшэ жэл «Искра» колхозой үнинэй огородшон Вера Пичугина, «Маяк» колхозой Анна Павлова, «Дружба» колхозой Анна Ефимова, «Восход» колхозой Матрена Фомина, «Заветы Ильича» совхозой Евгения Герасимова гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг звенонууд хараалагдаһан түсэбөө амжалтатайгаар бэелүүлһэн байха юм. Тусхайлбал, дурсагдагша звенонуудай огородшод гектар бүриһөө 212—310 центнер овощ хуряагаа. Эндэ «Дружба» колхозой А. И. Ефимовагай ударидадаг коллектив даалгагдаһан 3,5 гектарһаа гектарай 566 центнер овощ суглуулжа, онсо шалгараа. Мүн «Маяк» колхозой огородшон Е. К. Ивановагай, Калининай нэрэмжэтэ совхозой овощ ургуулагша О. С. Гребенщиковагай, Оронгын совхозой В. П. Ивановагай даадаг звенонуудай гэшүүд огородой эдеэ суглуулжа тушааха түсэбөө урагшатайгаар дүүргээ юм.

Районой зарим колхоз, совхозуудта овощ ургуулагшадай томодхогдоһон бригаданууд бии. Эдэнэр горитойхон полидо овощ таридаг юм. Жэшээлбэл, «Пригородный» совхозой дүршэлтэй огородшон М. Д. Овчинниковай хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд нёдондо 98 гектарта капуста, 45 гектарта морхооб таряжа, гектар бүриһөө 170 центнер капуста, 68 центнер морхооб хуряажа абаа һэн. Бүхы дээрээ гансахан энэ бригадын коллектив 20 мянга гаран центнер гэхэ гү, али Ивалгын ОПХ-гай огородшодһоо гурба дахин ехэ овощ суглуулжа гүрэндэ тушааһан байна.

Үнгэрһэн жэлдэ овощ ургуулха талаар районой томо ажахы болохо «Пригородный», «Заветы Ильича» совхозуудай огородшод гүрэндэ продукци тушааха түсэбөө дүүргэжэ шадаагүй. Гэбэшье эндэхи овощ ургуулагшад жэл бүхэнэйнгөө дүн дээшэлүүлнэ. Жэшээлбэл, «Пригородный» совхоз 1981 ондо бүхыдөө 11,5 мянган центнер овощ суглуулһан һаа, 1982 ондо—16,3 мянган центнер, 1983 ондо 26,5 мянган центнер огородой эдеэ хуряажа гүрэндэ тушаагаа. Тиихэдэ «Заветы Ильича» совхозой огородшод нёдондо гектар бүхэнһөө 178 центнер капуста, 262 центнер үгэрсэ, 251 центнер морхооб, 125 центнер помидор суглуулжа абаһан байна.

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй гурбадахи жэлэй дүнгүүдые согсолон харахада ажахы, бригада бүхэндэ овощой ургаса жэгдэ бэшэ байха юм. Тобшолбол, олохон звенонууд, бригаданууд огородой эдеэ үйлэдбэрилжэ гүрэндэ худалдаха даабаряа дүүргэжэ бираагүй. Ажахы бүхэндэ огородой ургамалнууд уһалагдадаг газарта таригдадаг байхаһаа гадна, органическа минеральна үтэгжүүлгээр гүйсэд хангагдаһан байха юм. Гэбэшье огородшодой бригадануудай туйлаһан дүн адли бэшэ гэхэ гү, али ургасань эрид дээшэлүүлэгдээгүй.

Даб дээрэ Ганзуринай «Восьмое марта» колхозые абажа харая. Эндэхи овощ ургуулагшад нёдондо 15 гектарай плантациһаа бүхыдөө 607 центнер ургаса суглуулаа. Иигэжэ гектарай ойролцоол 45 центнер капуста, 8 центнер морхооб, 13 центнер свекла хуряажа абаһан байна. Һүүлэй жэлнүүдтэ Ганзуринай огородшод овощой ургаса дээшэлүүлхын орондо улам доошолуулна. Мүнөө дурсагдагша ажахы гүрэндэ овощ тушааха талаар нилээд үридэ оронхой. Тиихэдэ үнгэрһэн жэлдэ гектарай 45 центнер овощ хуряажа абаһан хүдөө ажахын техникумэй һуралсалай ажахыда шахардуу байдал тохёолдонхой.

Районой томо ажахы болохо Оронгын совхоздо хоёр звено овощ таряжа ургуулхаар эмхидхэгдэнхэй юм. Үнгэрэгшэ жэл В. П. Ивановагай хүтэлбэрилдэг Кибалинай звеногой гэшүүд даалгагдаһан табан гектар плантациһаа бүхыдөө 1200 центнер ургаса хуряажа абаа һэн. Тиин гэһээ Н-Х. Мункуевагай ударидадаг Оронгын огородшодой звено дурсагдагша коллективтэ орходоо долоо дахин ехэ плантацитай аад, ойролцоол 1643 центнер овощ суглуулжа тушаагаа. Кибалинай овощ ургуулагшадай хараалагдаһан түсэбөө үлүүлэн дүүргэхэдэ Оронгын огородшод гүрэндэ 3800 центнер огородой эдеэ дутуу худалдаа. Энэ гээгдэлһээ уламжалан тус совхоз огородой эдеэ бэлэдхэлэй пунктда тушааха түсэбөө бэелүүлээгүй.

Ивалгын ОПХ-гай овощ ургуулагшад олон жэлэй туршада эрхим ажалаараа район дотороо онсо шалгардаг байһан гээшэ. Тиин һүүлэй үедэ Ивалгын огородшодой алдар соло юундэшьеб буурашоо. Илангаяа нёдондо эндэхи овощ ургуулагшадай туйлаһан дүнгүүд бирагүй байгаа. Ажахын Каленовкын звеногой гэшүүд (бригадирынь Г. Ф. Астраханцев) үнгэрһэн жэлдэ гектарай 100 центнер, тиихэдэ Ивалгын огородшод (звеное даагшань Д. Д. Дарибазаров) гектар бүриһөө 79 центнер — түсэбөөр хараалагдаһанһаа хоёр дахин бага ургаса суглуулжа абаа. Д. Дарибазаровай хүтэлбэрилдэг звено гектар бүхэнһөө түсэбөөр хараалагдаһанһаа гурба дахин бага капуста, 13,7 центнер морхооб хуряаһан байна. Иигэжэ урдандаа суурхадаг байһан Ивалгын ОПХ гүрэндэ нилээд үритэй үлөө.

Районой бусадшье ажахынууд овощ тушааха түсэбөө нёдондо дүүргээгүй. Иигэжэ үнгэрһэн гурбан жэлэй туршада Улаан-Үдын район гүрэндэ 8350 тонно огородой эдеэ дутуу худалдаа.

Ушар иимэһээ районой ажахынуудай мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд овощой тогтууритай баян ургаса ургуулхын түлөө мүнөөнһөө бэлэдхэлэй хүдэлмэри үргэнөөр ябуулжа, түрүү онол арга, дүй дүршэл нэбтэрүүлхэ болоно.

А. НАГАСЛАЕВ,
манай штатнабэшэ корр.

ХҮДӨӨ АЖАХЫН ХҮГЖЭЛЭЛ

ГЭЭГДЭЛДЭ ОРОЖО БОЛОХОГҮЙЛ

...үдэтэ республи... һаалишад, гахайшад ...эгээ ехээр үй... гүрэндэ тушааха ...нгоо түрүүшын түсэбые амжал... дүүлжэ, Россин ...д ороной һайн ...һоор 325 жэлэй ...нэ илалтаараа ... онсо оролдол... ...аллана. Мүнөө ..., ажахы бүхэн... ...ин участок бү... ...лис мүрысөөн ...дэрүүлэгдэнхэй. ...шоднай рес... ...оо үүсхэл гар... ...инай районой ...дай, мэргэжэл... ...гшэдэй уряае ...жэ, зунай бэл... ... мал бүхэнэй ...нд дээшэлүүл... ...ха улам элбэг... ...о социалис уял... ... захалаа. ...й малай гүүр... фермэнүүд, хо... ...уд холын бэл... ...хаа гаранхай. ...эй бэлшээридэ ...ар бэлшээжэ, ...абхуулхын тула ...шоднай эртээн... ... байха. Тиимэ-һээ зунай бэлшээриин хаһада республикымнай мал ажалай хүдэлмэрилэгшэд горитойхон амжалта заабол туйлаха зэргэтэй.

Гүрэндэ мяха, һү, үндэгэ худалдаха талаар байгша оной түрүүшын хахад жэлэй түсэбэй дүүргэлтэ тухай Буряадай АССР-эй Статистическэ управлениин суглуулжа согсолһон тоо, мэдээнүүдые зэргэсүүлэн шэнжэлхэдэ, республикымнай районууд бэлэдхэлэй пунктда мяха тушааха даабаряа хахадлаа гэхэ гү, али 53 процентдэ хүргөөд байна. Хахад жэлэй эсэслэтэр ойролцоол һараһаа үлүүтэй сагай үлөөд байхада, түсэбөө арайл хахадлажа, ехэхэн гээгдэлдэ ороод байнади. Үлэһэн саг соо аяар 10353 тонно мяха тушаажа үрдигдэхэ аал? Арайл бирагдахагүйл ха. Хэрбээ гүрэндэ мал тушаагдаашье һаа, хүсэд таргалуулжа, шэгнүүрыень хүсэлдүүлэнгүй, туранхай үхэр, хони, адуу эльгээхэ байнал даа. Иигэжэ дахяад горитойхон гарза хохидолдо орохо байна бшуу.

Байгша оной эхинһээ хойшо Захааминай, Хойто-Байгалай, Түнхэнэй, Ахын, Баунтын районуудай ажахынууд мяха тушааха түсэбөө амжалтатайгаар дүүргэжэ байна гэхэ гү, али 86—106 процентдэ хүргөөд байнхай. Тиин гэһээ Хурамхаанай район 31 процент, Кабанскын район 23 процент, Хяагтын район 49 процент, Мухар-Шэбэрэй район 38 процент дүүргээ.

Гүрэндэ мяха худалдаха талаар гээгдэлдэ ороһон район, ажахы бүхэн эдэ үдэрнүүдтэ тушаагдаха үхэр, хонидоо һүрэгһөө амяарлажа шахан таргалуулха хүдэлмэри үргэнөөр эмхидхэхэ ёһотой.

Һүүлэй мэдээгээр республикымнай ажахынууд тоһоной заводуудта һү тушаахаар хараалһан зургаан һарынгаа түсэбые 69 процентдэ хүргэнхэй. Жэлэй түрүүшын хахадай эсэслэтэр аяар 21163 тонно һү үйлэдбэрилжэ гүрэндэ худалдаха болоно. Һараһаа үлүүтэй сагай үлөөд байхада, эды ехэ һү һаажа тушааханиь хэсүүхэн лэ. Тобшолбол, түсэбынь саг соогоо дүүргэгдэнгүй үлэжэ магадгүй. Тиимэһээ фермэнүүдэй, һүнэй комплексуудай коллективүүд малаа зуһаландаа гаргаһаар һү шэмыень доошолуулхагүйн тула шанаржуулагдажа буйлуулагдаһан тэжээлээр хооллуулха болоно.

Энэ хугасаа соо Түнхэнэй, Улаан-Үдын, Хойто-Байгалай районуудай һаалишад бусадһаа амжалтатай гэхэ гү, али түсэбөө 75—84 процентдэ хүргэһэн байна. Тиин гэһээ Баунтын, Яруунын, Ахын, Сэлэнгын, Хурамхаанай районуудай һаалиин фермэнүүдэй, һүнэй комплексуудай коллективүүд хахад жэлэйнгээ даабарие арайхан лэ 50—60 процент дүүргэнхэй. Байгша оной зургаан һарын туршада һү гүрэндэ тушааха түсэбөө сүм дүүргэхын тула ажахы, район бүхэндэ тодорхой хэмжээнүүд хараалагдажа бэелүүлэгдэхэ зэргэтэй. Бэлэдхэлэй пунктда эдеэ хоолой продуктнуудые тушаахадаа, гансашье хэмжээень бэшэ, мүн шанартань онсо анхарал хандуулхаар саг тулаа. Район, ажахы бүхэндэ тарган, ехэ шэгнүүртэй мал тушааха эрилтэ шангаар табихаар болоо. Ушарынь хадаа, буруу, хашарагуудаа һайнаар тобиржуулжа, шахажа таргалуулангүй гүрэндэ тушаахадаа горитойхоноор гарза хохидолдо ороно бшуу. Мүн нилээд ехэ мяха үйлэдбэрилхэ арга боломжо алдагдана ха юм.

Мүнөө зунай бэлшээриин хаһа эхилжэ, һүнэй шанар һайжаруулха, эрилтэ бүри шангаар табигдажа захалба. Зуһаландаа гараһан фермэ бүхэндэ һү хүргэхэ түхеэрэлгэнүүд тодхогдожо, һаздгүй хүдэлгэгдэхэ ёһотой. Муу шанартай, гашалангиртай һү тушаажа нэмэлтэ түлбэри абангүй гарза хохидолдо ородог дутагдалаа дабтангүй, дары усадхахаар мүнөөнһөө зохихо хэмжээнүүдые абаха эрилтэ табигдана.

Республикымнай шубуушад урда мэтэ урагшатай. Загарайн бройлерно шубуунай фабрикын коллектив үндэгэ суглуулжа тушааха 6 һарынгаа түсэбые 222 процент дүүргээ. Тиихэдэ Зэдын шубуунай фабрика даабаряа 81 процентдэ, Хоринн, Улаан-Үдын предприятинууд 71—78 процентдэ хүргэнхэй. Зунай һарануудта шубуушадай урда баһал ехэ зорилгонууд табигданхай. Үндэгэ олоор суглуулжа худалдахаһаа гадна дэльгүүрнүүдые олоор дэгжээжэ, зунай байрануудта тэнжээгээд, мяханда тушааха зорилгонууд хараалагдана.

Тобшолбол, республикымнай үхэршэд, һаалишад, хонишод, шубуушад болон гахайшад түбхын түрүүндэ хахад жэлэйнгээ түсэбые сүм бэелүүлжэ, зунай бэлшээриин хаһые ашагтайгаар хэрэглэжэ, ехэ продукци гаргаша багатайгаар үйлэдбэрилхын түлөө ехэ тэмсэл ябуулха болоно.

Хориин районой Дээдэ-Тайлсын совхозой ажалшад арбан нэгэдэхи табан жэлэй гурбадахи гол жэлдэ эрхим амжалта туйлажа, Бүхэроссиин социалис мүрысөөндэ илаһанда тоологдоод, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй болон ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан тугта, мүнгэн шанда хүртэһэн байна.

Тус ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй нёдондо яагаад хүдэлжэ гараһан, ямар аргаар ехэ амжалтануудые туйлаһан, яажа социалис мүрысөө аша үрэтэйгөөр эрхилһэн тухай, мүн энэ жэлдэ тэдэнэрэй бэелүүлхэ шухала зорилгонууд тухай хөөрөөн энэ хуудаһанда толилогдоно.

УРАГШАТАЙ АЖАЛААРАА УРМАШАН

Манай совхозой ажалшад, бүхы совет арадтаал адли, партиин XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө эрид шангаар оролдоно, хүдөө ажахын үйлэдбэриие саашадань хүгжөөхэ талаар партиин хараалһан Эдеэ хоолой программые амжалтатайгаар бэелүүлхэ хэрэгтэ бүхы хүсэеэ элсүүлнэ.

Байгша оной март һарада болоһон Бүхэсоюзна экономическа зүблөөн дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. У. Черненкын хэлэһэн захяа, заабаринууд бидэнэрые бүри ехэ амжалтануудта уряална. Ойрын жэлнүүдтэ найдамтай, хүгжэнги агропромышленна комплекс бии болгохо, хүн зониие эдеэ хоолоор улам һайнаар хангаха тушаа энэ зүблөөн дээрэ үгэ хэлэгшэд онсолон зааһан байна. Энэ аргагүй зүб асуудал саг соогоо харагдаа гэхэдэ алдуу болохогүйнь мэдээжэ. Ушар иимэһээ партиин табиһан хараа зорилгонуудые бэелүүлхэ хэрэгтэ хүдөөгэйхидэй оруулха хубитань ехэ болоно.

Манай ажахын коллектив, Бүхэроссиин социалис мүрысөөндэ жэл бүхэндэ эдэбхитэйгээр оролсожо, муу бэшэ үрэ дүнгүүдые түйладаг юм. Жэшээлхэдэ, нёдондо совхозоймнай адууһа малай тоо толгой нилээд олошороо, ашаг шэмэнь яһала дээшэлһэн байна. Тиимэһээ мяха, һү болон бусад продукци үйлэдбэрилхэ ба гүрэндэ худалдаха социалис уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэдэжэ, ажахымнай Бүхэроссиин социалис мүрысөөндэ илалта туйлаһанайнгаа түлөө РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан тугта, мүнгэн шанда хүртөө һэн.

Энэ амжалтада ажахын бүхы хүдэлмэришэд, малшад, мэргэжэлтэд, хүдэлбэрилэгшэд өөһэдынгөө хубитануудые оруулалсаа. Үйлэдбэриин олохон коллективүүд, түрүүшүүл үнгэрһэн жэлэй эхиндэ дээшэлүүлэгдэһэн уялгануудые абажа, мүрысөөндэ хамсыгаа шаман, эдэбхитэйгээр оролсоод, ажалдаа үндэр дүнгүүдые түйлаһан байна.

Үнгэрһэн жэлэй туршада манай Дээдэ-Тайлсын совхозой коллектив үйлэдбэриин гол һалбари-мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилхэ болон тэрэниие гүрэндэ тушааха талаар түсэбтэ даабаринуудаа амжалтатайгаар дүүргээ һэн. Илангаяа нёдондо малшаднай хэзээ хэзээнэйхиһээ һайнаар ажаллаһан байна. Гүрэндэ һү тушааха түсэбөө 114 процент дүүргээ гэхэ гү, али даабариһаа гадуур 940 центнер һайн ша-

АМЖАЛТАЯА АРЬБАДХАХА

нартай сагаан эдеэ тоһоной заводто тушаагаа. Гадна мяха, нооһо үйлэдбэрилхэ, гүрэндэ худалдаха даабаринууд тус тустаа 121, 104 процент дүүргэгдэһэн байна.

Манай ажахын механизаторнууд, таряашад, луговодууд 1983 ондо сабшалан, таряалан дээрэ түхэреэн жэлэй туршада таһалгаряагүйгөөр ажаллаһан байна. Тэрээнһээ уламжалан үбһэ, ногооншье, таряа талханшье, овощ, хартаабхашье баян дэлгэрээр ургажа, һанаһанда хүрэмөөр хуряагдаа гээшэ. Мүн тиихэтэй хамта шэнэ газар ехээр ашаглагдажа, хуушанай бэлшээри, сабшалангай талмайнууд яһала һайжаруулагдаһан байха. Эдэ бүгэдын ашаар ниитын адууһа малда үбэлэй үедэ гүйсэд хүрэхөөр бүдүүн болон шэмэтэ тэжээл бэлэдхэхэ арга олгогдоһон юм. Нёдондо зун совхоз дотор хамта дээрээ 31,5 мянган центнер үбһэн һурилэгдөө, 1200 тонно сенаж, 3660 тонно силос дарагдаа, 260 тонно витаминтай ногооной гурил нөөсэлэгдөө һэн.

Манай ажахы һү һаалиин хоёр фермэтэй юм. Тэндэнь симментал үүлтэрэй 550 үнеэд һаагдана. Һүнэй фермэдэ хүдэлжэ байһан һаалишад хамтын подрядай ёһо гуримаар хүдэлжэ, сагаан эдеэ дэлгэрүүлхэ талаар яһала амжалта түйлажа байнхай. Тиин нёдондо жэлдэ һаалишаднай түсэбһөө гадуур 960 центнер һү үйлэдбэрилөө. Энэмнай үнеэн бүридэ тоолоходомнай 2000 килограмм һү һаагдаһан болоно. Энэ зорилго бэелүүлгэдэ совхозой түрүү һаалишад Ф. Р. Оцимик, Р. Д. Ибатулина, В. А. Дампилова, В. И. Хайрутдинова гэгшэд горитойхон хубитануудаа оруулан хүдэлөө. Һая тугаллаһан үнеэдые һайнаар һаахын түлөө үнинэй һаалишад У. Н. Никитина, М. О. Михайлова гэгшэд ехэ оролдолго, хүсэл зориг гаргаһан байха юм.

Энэ жэлэй эхинһээ Дээдэ Тайлсын һү һаалиин комплексдо поточно-цеховой арга нэбтэрүүлэгдэһэн байна. Эндэ манай шефүүд—мехлесхозой коллективэй хүсөөр 150 гунжадые байлгаха, 80 үнеэ һааха типовой шэнэ байранууд баригдаа. Гадна, тугалнуудай байрада забһартай шаланууд дэбдигдээ.

Үнгэрэгшэ гурбан жэлэй туршада 7130 центнер мяха тушааха даабаритай аад, тэрэнээ 770 центнерээр үлүүлэн дүүргээбди. Гүрэндэ тушаагдаһан эбэртэ бодо малай толгой бүриин шэгнүүр дунда зэргээр 348 килограммда хүрэһэн байна. Энэмнай һүүлшын жэлэйхидэ орходоо, 28 килограммаар дээшээ болоо.

Бригадна подрядай ёһо гуримаар ажалладаг болоһон мал шахан таргалуулдаг гүүртэдэ хүдэлдэг А. В. Кучумов, А. Е. Петраускас, Н. Н. Яковлев, В. Г. Цырендоржиев гэгшэдэй адуулдаг эбэртэ бодо малай толгой бүриин шэгнүүр 350 килограммһаа бага бэшээр гүрэндэ тушаагдаа. Тиин гүрэндэ мяха худалдаха хахад жэлэй түсэб болзорһоо уридшалан, СССР-эй Верховно Соведэй һунгалтын үдэрэй урда тээ дүүргэгдэһэн байха юм.

Үнгэрэгшэ гурбан жэлэй туршада манай хонишод амжалтатайгаар хүдэлжэ гараа. Мүн 1983 ондошье нооһо гүрэндэ тушааха түсэб 13 центнерээр үлүүлэн дүүргэгдээ гэхэ гү, али хамта дээрээ 446 центнер сагаан алтан тушаагдаа. Мүнөө түл абалгын хаһа амжалтатай дүүрэбэ. Хонишодой дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ ахалагша хонишод П. О. Филиппов, Р. О. Чимитов, В. И. Григорьев гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг бригаданууд уридалжа ябана. Тэдэнэр абтаһан түлөө гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлжэ байнхай.

Гэхэтэй хамта, ажахын хонин ажал эрхилхэ хэрэгтэ горитойхон дутуу дунданууд ушарһаар. Һүүлэй жэлнүүдтэ зуун эхэ хонин бүриһөө үшөөл үсөөн хурьгад абтана. Олохон хонишоднай бии байгаа арга боломжонуудаа гүйсэд хэрэглэжэ шаданагүй гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Байгша ондо манай совхозой малшадай урда хүшэршье һаа, хүндэтэй зорилгонууд табигданхай. Харууһалагдажа байһан зуун үнеэн болон гунжадай толгой бүриһөө 90 гаран тугал, зуун эхэ хонин бүриһөө 88 хурьган түлжүүлэгдэхэ байна. Гүрэндэ тушаагдаһан эбэртэ бодо малай толгой бүриин шэгнүүрынь дунда зэргээр 370 килограммда хүргэгдэхөөр, хонин бүриһөө 3,5 килограмм нооһон хайшалагдахаар хараалагдана.

1984 оной туршада совхознай 1 256,2 мянган түхэригэй продукци үйлэдбэрилхэ түсэбтэй. Тэрэнэйнь 416,3 мянганиинь таряан ажалһаа, 839,9 мянган түхэригынь мал ажалһаа абтаха байна гээд тэмдэглэлтэй.

Гадна, ажалай бүтээсые түсэбһөө гадуур нэгэ процент дээшэлүүлхэ, абтаһан продукциин өөрынь үнэ сэнгые 0,5 процентээр нэмэжэ хямдаруулха гэһэн зорилго хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй урда табигдана. Энэ хэмжээн ажахыда 7100 түхэригэй сэбэр ашаг олзо оруулха байна.

Һүүлэй жэлнүүдтэ барилгын талаар ехэ хүдэлмэри ябуулагдаха ёһотой. Байгша ондо Доодо-Гол, Дээдэ-Тайлса гэһэн һууринуудта дүрбэн бүлын байха гэрнүүд бодхоогдожо, ашаглалгада оруулагдаха байна. Мүн тиихэдэ Доодо-Голдо һү һаалиин фермын байра баригдажа дүүргэгдэхэ юм. Дүн хамта 1200 толгой хониной байха үбэлэй хоёр байра, К-700 түхэлэй томо хүсэтэ тракторнуудай депо кварталька котельнэ бариха түсэбтэйбди. Барилгамнай ажахын хүсөөр эрхимлэгдэхэ.

Һү мяха, нооһо гүрэндэ худалдалгаар түсэбтэ даабаринуудаа, абаһан социалис уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэхын тула ниитынгээ адууһа малда бардам хүрэхөөр үбһэ тэжээл, таряа талха нөөсэлхэ хэрэгтэй болоно. Тиихын тула 36 мянган центнер үбһэ, 2100 тонно витаминтай ногооной гурил бэлэдхэхэ, 45 мянган центнер силос, 6000 центнер сенаж дараха ёһотойбди. Гадна таряалангай гектар бүриһөө 9,5 центнер ургаса хуряажа, бүхыдэнь 25 мянган центнер ороохо таряа суглуулан абаха зорилготойбди.

Ороохо таряанай, үбһэ ногооной баян ургаса хуряажа абахын тула мүнөө бага бэшэ хүдэлмэри хэгдэжэ байна. Газарай үрэжэл һайжаруулгын габшагай гурбан һарын туршада 1500 гектар сабшалан, 450 гектар бэлшээриин газар һайрамай уһаар ба уһалууриин станцинуудай хүсөөр ундалуулагдаха байгаа.

Мүнөө ябажа байһан ажалай һайн эршэ, мүн коллектив бүхэнэй дүй дүршэл, нөөсэнүүд ажахы дотор хүдөө ажахын үйлэдбэриие саашадань улам дээшэлүүлхэ арга боломжо олгожо үгэнэ. Түйлаһан амжалтаяа арьбадхажа, үйлэдбэриин бүхы участогуудта ажалай охи, эршые бүри шангадхан, бии байһан арга боломжонуудые гүйсэд хэрэглэхын түлөө социалис мүрысөөндэ хам оролсоод, хүдэлхэ гээшэ хүдөөгэйхидэй гол шухала зорилго болоно. Тиигэжэ адууһа малай ашаг шэмые эрид дээшэлүүлхэ, байгша оной түсэб болон уялгануудые болзорһоонь урид дүүргэхэ хэрэгтэ хүн бүхэн өөһэдынгөө хубитые оруулалсаха ёһотой.

Манай совхозой коллектив оронойнгоо Эдеэ хоолой программые бэелүүлхэ хэрэгтэ хубитаяа оруулжа, КПСС-эй ЦК-гай февралиин, апрелиин (1984 он) Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө хамаг хүсэ шадалаа элсүүлэн ажаллажа байнхай.

П. НИКИТИН,
Дээдэ-Тайлсын совхозой директор.

ҮГЭМНАЙ БАТА

Звеногоймнай луговодудта хамта дээрээ 700 гектар сабшалангай газар даалгажа үгтэнхэй юм. Һүүлэй жэлнүүдтэ тэрэнэйнь ургасые дээшэлүүлхэ талаар горитойхон хүдэлмэри хэгдэжэ байнхай. Хараалагдаһан түсэбэй ёһоор жэл бүри сабшалангаа бургааһанһаа, шулуу шохойһоо сэбэрлэжэ, борнойлдог, минеральна үтэгжүүлгэ оруулдаг заншалтай болонхойбди. Энэшье хабартаа, сабшалан үшөө хайлаадүй байхада, сабшалан дээрэ минеральна үтэгжүүлгэ гаргажа тараагаа һэмди. Үнгэрэгшэ жэлдэ даалгагдаһан сабшалангайнмнай гектар бүриһөө 14,7 центнер ургаса хуряагдаа. Энэмнай түсэбөөр хараалагдаһанһаа орходоо 3,2 центнерээр ехэ болоно. Гэхэтэй хамта үбһэ, ногоо ехээр үгэдэг 80 гаран гектар газарнай зарим жэлнүүдтэ Үдэ голой уерлэхэдэ, уһанда абтажа, сабшагдангүй орхигдоһодог.

Мүнөө жэлдэ сабшаламнай урдынхидаа орходоо, һара шахуу үрид амидаралта уһаар уһалуулагдажа захалаа. Һаяхан худалдажа абаһан «СМП-500×10» гэһэн шэнэ түхэлэй хүсэтэ бүлүүр станцияар Үдэ голһоо уһа абажа, газараа шингээлжэ байһабди. Энэ хүдэлмэриймнай мартын 19-һөө эхилээ һэн. Тиин бүхыдөө нэгэ мянга шахуу гектар газар уһа бэшээр уһалагдаад байна.

Манай звеное үнинэй луговод, партиин гэшүүн, ажалай ба дайнай ветеран Иван Иванович Кучумов хүтэлбэридэг. Энэ нүхэрнай олоол ажалдаа ээн ёһоор хандадаг, бага ургаса абахын түлөө хамаг хүсэ шадалаа гамнангүй ажалладаг хүн юм.

Мүнөө бидэ Георгий Кучумовтай хамта түхэреэн сүүдхын туршада бүлүүр станцияа хүдэлгэжэ, газараа уһалжа байһабди. Газарай үрэжэл һайжаруулхын габшагай гурбан һарын туршада манай звено нилээд ехэ хүдэлмэри хэхээр хараална. Ойрын үдэрнүүдтэ добо газарнуудаа бүхэдэнь уһалжа дүүргэхэ, һүүлээрнь Үдэ голой шадархи сабшалангайнгаа ундалуулхаяа ошохобди.

Манай звеногой гэшүүд сабшалан дээрээ таарамжатай хүдэлмэри ябуулан, ургасыень дээшэлүүлжэ, гектар бүриһөө 13 центнерһээ бага бэшэ үбһэ ногоо абаха гэһэн һанал бодолтой. Нёдондо манай коллектив бүхыдөө 8748 центнер үбһэ хуряажа сомоһон, 200 центнер һайн шанартай сенаж дараһан байха юм. Энэшье жэлдэ урдынхиһаа һайнаар хүдэлхэ ёһотойбди. Ушар иимэһээ хэлэһэндээ хүрэхын, һарбайһанаа барихын түлөө бүхы арга шадалаа элсүүлэн хүдэлжэ, КПСС-эй XXVI съездын, партиин ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ гээшэ манай гол зорилго болоно.

Л. КАРБАИНОВ,
Дээдэ-Тайлсын отделениин луговодуудай звеногой тракторист.

ЭБТЭЙ ЭТЭЙ БҮЛЭ СОО

Сельскэ Соведэймнай харьяата газарта Доодо-Гол, Дээдэ-Тайлса гэһэн хүдөө һууринууд оршодог юм. Эндэ ажаһуугшадай олонхидынь түрэл совхозоймнай үйлэдбэриин элдэб һалбаринуудта хүдэлжэ, бүгэдэсэ ехэтэй ажалай үльгэр жэшээ харуулан ябадагынь элитэ. Сельсоведэй 25 депутатдай 18-иинь совхозой хүтэлбэрилэгшэд, алба хаагшад, мэргэжэлтэд, хонишод, малшад, механизаторнууд болодог. Эрхим ажалаараа суурхадаг түрүүшүүл тэдэнэй дунда яһала олон байха. Жэшээлхэдэ, жолоошод Л. Д. Карбаинов, Д. Б. Цырендоржиев, луговод М. П. Кучумов, һаалишад Г. О. Жимбуева, М. Хайрутдинова, С. П. Надкриничная болон бусад һайнаар хүдэлдэг хүнүүд юм. Эдэ нүхэднай даалгагдаһан ажалдаа үнэн сэгээр хандадаг, түсэбтэ даабаринууд болон социалис уялгануудаа саг болзортонь заатагүй дүүргэдэг заншалтай. Тэрэньшье гайхалтай бэшэ аа даа. Арадай һунгамал гэһэн хүндэтэй нэрээ дээрэ үргэн, сэбэр һайханаар абажа ябаха гээшэ депутат хүнэй нангин уялга болоно. Тэдэнэр гансашье өөһэдынгөө ажалые һайнаар хээд ябадаг бэшэ, мүн ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг, хүн зоной захяа заабаринуудые заатагүй дүүргэхэ гэжэ оролдодог юм. Һаалишад Гунсыма Очировна Жимбуева, Мария Дмитриевна Хайрутдинова гэгшэд хүдэлдэг газартаа хамтын подряд нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ горитойхон хубитануудаа оруулһан байха. Эдэ хоёр һаалишадай хэлэһэн дурадхалнуудаар саг дарыдань хэмжээнүүд абтадаг юм.

Манай сельскэ Соведэй харьяата газарнуудаар түрэл һайхан Совет ороноймнай үндэһэ яһатанай 10 гаран түлөөлэгшэд эбтэй эетэйгээр хүдэлдэг. Үни сагһаа манай нютагта һууриһан татар угсаатан Валерий Николаевич Яковлев механизатораар хүдэлдэг. Зүгөөр энэ нүхэрнай ород, буряад, татар хэлэн дээрэ адли тэгшээр яриилдан хөөрэлдэдэг байна. Тэрэнэй һамган Валентина Михайловна нютагай ород айлай басаган. Ажалша бэрхэ, эбтэй эетэй бүлэ, үри хүүгэдээ һайн һайханаар хүмүүжүүлжэ байнхай.

Дээдэ-Тайлсын һү һаалиин фермэдэ Александр Николаевич Яковлев үхэршэнөөр ажалладаг. Энэ хүмнай ажал хэрэгээрээ нютаг нугадаа нилээд алдаршанхай. Тэрэнэй һамган татар яһанай Гульфира Зарифовна Һумысаева урдань һаалишанаар хүдэлжэ ябаһан аад, олон үхибүүдэй эхэ байһан туладаа мүнөө пенсидэ гаранхай. Басагадайнь нэгэн Феодосия Александровна эхэ эсэгынгээ ажалладаг фермэдэ мүн лэ һаалишанаар хүдэлжэ, һүүлэй жэлнүүдтэ ажахы доторoo дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ ходол түрүү һууринуудай нэгыень эзэлжэ ябана. 1983 ондо ажалдаа эрхим дүнгүүдые түйлаһанайнгаа түлөө Ф. А. Оцимик районойнгоо түрүү һаалишадай зэргэдэ гараа һэн. Тэрэнэй нүхэр Петр Иванович Оцимик совхоздоо, трактористаар хүдэлдэг юм.

Юрэдөө, сельсоведэймнай харьяата нютаг нугануудта ажаһуудаг, ажаллан ябадаг хүн зоной дундаһаа аяар 38 гэр бүлэ ондо ондоо үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэдһөө бүридэһэн байна. Иимэ олон яһатанһаа бүридэһэн коллектив хоорондоо эбтэй эетэйгээр, нэгэл эрмэлзэлтэйгээр хүдэлхэдөө хэзээдэшье амжалта туйладаг гээшэ. Ородшье, татаршье, башкиршье, буряадшье байг хамаагүй, бултадаа Совет оронойнгоо түлөөлэгшэд һэн тула түрэл партиингаа, гүрэн түрынгөө табиһан хараа зорилгонуудые бэелүүлэлсэжэ, нютагаа бүри баян дэлгэр болголсожо ябана ха юм. «Булта нэгэнэй түлөө, нэгэн бултанай түлөө» гэһэн уряа ажахы доторнай хуули болонхой. Ушар иимэһээ манай нютаг дээрэ оанһан 10 гаран түлөөлэгшэдэй ханшан гээл һаа, түсэб, уялгаа үлүүлэн дүүргэхэбиб гэжэ жэлэй дүрөөн сагта сэдьхэжэ, оролдожо ябадагынь гайхалтай бэшэ ааб даа.

Буряад ороной Россин гүрэндэ һайн дураараа орооһоор 325 жэлэй ойн баярые ажалай эрхим бэлэгүүдтэйгээр угтахын, Агуу Октябриин олгон үгэһэн зол жаргалые бүри арьбадхан, эршэ түгэс ажалаараа энэ жэлэйнгээ даабаринуудые амжалтатай дүүргэхын түлөө тэмсэхэ гээшэ манай сельскэ Соведэй харьяата газар нютагуудай хүн зоной нангин уялга мүн болоно.

Е. ФИЛИППОВА,
Дээдэ-Тайлсын сельскэ Соведэй Арадай депутадуудай гүйсэдкомой секретарь.

БИДЭНЭЙШЬЕ ХУБИТА БИИ

Манай Дээдэ-Тайлсын хүдөөгэй библиотекэ районой түбэй библиотекын бүридэлдэ ородог юм. Тэрэ нютаг нугынгаа хүн зоной дунда үзэл сурталай хүдэлмэри эдэбхи үүсхэлтэйгээр эмхидхэн ябуулна. Тиигэжэ олоной хэрэгтэ аша үрэтэйгөөр хубитаяа оруулна. КПСС-эй XXVI съезд болон партиин ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхэ хэрэгтэ гол анхаралаа хандуулан, хүдөө ажахын хүгжэлтые гэршэлһэн номуудай, зурагуудай выставкэнүүдые, тусхай стендүүдые ходо эмхидхэжэ байдагбди.

Түрэл совхозоймнай хонишод, малшад механизаторнууд болон тэдэнэй үхибүүд библиотекымнай ехэнхи уншагшад болодог.

Библиотекын хүдэлмэрилэгшэд уншагшадайнгаа захяагаар элдэб номуудые саг үргэлжэ асаржа үгэхэдөө, хүдөө нютагай хүгжэлтэ ба түрүү дүй дүршэлые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ тухай һониин һониин хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэдэг заншалтай. Библиотекын хүдэлмэри тухай асуудалые совхозой парткомой болон Дээдэ-Тайлсын сельскэ Соведэй гүйсэдкомой хамтын заседани дээрэ хаража үзөөд һайшаан дэмжэһэн, туһатай зүбшэл заабари үгэһэн, мүн совхозой мэргэжэлтэдые манай хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсахыень уялгалһан байха юм.

Библиотекын эдэбхитэд хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ, ороной Эдеэ хоолой программа бэелүүлгэдэ зорюулагдаһан литературые олониитын дунда үргэнөөр дамжуулан тарааха талаар бага зэргэ дүй дүршэлтэй болонхой. Энэ хүдэлмэридэнь совхозой парткомой гэшүүд, ахамад мэргэжэлтэд эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг. Саг үргэлжэ тусхай графигаар «һүүлэй һонинуудай» ба «мэргэжэлтын үдэрнүүд» үнгэргэгдэдэг байна. Энэ хэмжээ ябуулгын үедэ ажахын бүхы мэргэжэлтэд даажа абаһан газарнуудаараа ошожо, хонишод, малшад, механизаторнуудтай һонирхолтой хөөрэлдөөнүүдые хэдэг юм.

Библиотекын дэргэдэ научно-техническэ мэдээсэлэй бюро эмхидхэн байгуулагданхай. Тэрэнэй үүсхэлээр М. Горькиин нэрэмжэтэ республиканска ба Хориин түбэй библиотекэнүүдһээ квартал бүри хэблэгдэн гараһан номууд тухай информационно мэдээсэл асарагдажа, уншагшадай дунда тараагдана.

Манай Дээдэ-Тайлсын библиотекэ совхозой ажалшадай дунда ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулжа, тэдэнэй ажалай эдэбхи үүсхэл улам дээшэлүүлэн, социалис мүрысөө үргэнөөр эмхидхэхэ хэрэгтэ ехэхэн нүлөө үзүүлнэ.

Урдань совхозой ахамад ветеринарна врачаар хүдэлһэн, мүнөө парткомой секретарь Н. И. Филиппов, совхозой ахамад зоотехник П. П. Помуран гэгшэд шэнэ номуудай шэнжэлэл үнгэргэхэдөө түрүү дүй дүршэлые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ онсо анхарал хандуулдаг байна. Тиихэ зуураа һаалишад, үхэршэд, хонишодтоо али ном уншаа һаань, таарамжатай байхаб гэжэ туһатай зүбшэл үгэдэг, ойлгогдоогүй юумэнүүдыень тайлбаридаг заншалтай.

Научно-техническэ информациин бюрогой эмхидхэгдэһэнэй һүүлээр совхозой ажалай үйлэдбэри дээрэ түрүү дүй дүршэл эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлэгдэжэ захалаа. Жэшээнь, «Тугалнуудые харууһалга», «Түсхай талмайнууд дээрэ эбэртэ бодо малые шахан таргалуулга», «Техникэдэ — үндэр бүтээсэ», «Сабшалан, бэлшээридэ эзэн ёһоор хандалга» болон бусад асуудалнууд хаража үзэгдэһэн, эндэхи заабари захиянууд үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэһэн байха юм. Илангаяа библиотекын хүдэлмэрилэгшэд һү һаалиин фермэнүүд дээрэ хамтын подряд нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ онсо анхарал хандуулһан, ехэ хүдэлмэри хэһэн байна.

Энэ мэтын һайшаалтай хэрэгүүдэй үйлэдбэридэ нэбтэрүүлгэһээ совхозой ашаг олзонь мүн лэ дээшэлнэ гээд тэмдэглэлтэй. Эбэртэ бодо малые түсхай талмайда байлгажа харууһалһанһаа ажахы гансахан нэгэ жэлэй туршада 3,5 мянган түхэригэй ашаг олзо олоһон байха юм.

Һүүлэй үедэ эдэбхитэй уншагшадаймнай тоо жэл бүхэндэ 1100 гаран болоно. Тэдэнэй олонхидынь хүдөө ажахын литература һонирхон уншагшад, үйлэдбэриин түрүү онол арга эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлэгшэд болоно.

Үнгэрэгшэ жэлэй туршада түрэл совхозоймнай коллектив эрхим һайнаар, үндэр бүтээсэтэйгээр ажаллажа, хүдөө ажахын продуктнуудые гүрэндэ тушааха түсэбтэ даабаринуудаа амжалтатай дүүргэжэ, Бүхэроссиин социалис мүрысөөндэ шалгаран, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй ба ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан тугта хүртөө бэлэй. Энэшье хэрэгтэ манай хубита бии гээд һанагдана.

К. БАШКИРОВА,
Дээдэ-Тайлсын хүдөөгэй библиотекые даагша.

ТУҺАЛЖА БАЙХАБДИ

Дээдэ-Тайлсын совхозой коллективэй Бүхэроссиин социалис мүрысөөндэ шалгарһанайнгаа түлөө РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй болон ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан Тугаар шагнагдаһан тухай дуулахадаа, бидэ, зэргэлэн хаяа хадхама газарта һуудаг оньһожоруулагдамал модоной ажахын бүхы хүдэлмэрилэгшэд тон ехэ баяр баясхаланда абтаа бэлэйбди. Хүршэнэрбди гэжэ бэе бэеэ нэрлэлсэхэһээ гадуур, бидэ тус ажахын шефүүдынь болодогбди. Тиимэһээ жэлэй ямаршье сагта шадаха зэргээрээ хүршэнэртөө туһаламжа үзүүлхэ гэжэ оролдодог гээшэбди.

Зунай үедэ манай коллективэй гэшүүнэй хүсөөр хонишод, малшадай үбэлэй байранууд шадархи газарнуудаар 25 тонно набшаһата тэжээл бэлэдхэгдэнэ. Мүн үбһэ хуряалгын, һолсомо суглуулгын үедэ туһаламжа үзүүлэгдэдэг юм. Харин үбэлэй һарануудта 15 тоннонһоо бага бэшэ нарһанай шэлбүүһэ хонишодой байрануудта өөрынгөө техникээр асаржа үгэдэгбди.

Һүүлшын гурбан жэлэй туршада манай ажахын барилгашадай бригадын хүсөөр ниитын адууһа малай үбэлэй байранууд шэнээр баригдаһан байха.

Жэшээнь, арбан нэгэдэхи табан жэлэй түрүүшын жэлэй зун Доодо-Гол гэжэ газарта 500 толгой эхэ хонидой үбэлэй байра һэльбэн шэнэлэгдэжэ табигдаа һэн. Мүн байрын нэгэ гэр баригдаа бэлэй. Удаань хойто жэлынь Эрэ гэжэ газарта эбэртэ бодо малай байра шэнээр түхеэрэгдэн баригдажа, баһал малшадай гэр ашаглалгада оруулагдаа юм.

Харин үнгэрэгшэ жэлэй туршада манай барилгашад Дээдэ-Тайлсын һү һаалиин фермэдэ тугаллаха үнеэдэй, 500 толгой эхэ хонидой үбэлэй байрануудые бодхоогоо. Мүн малшадта байрын хоёр гэр баригдажа үгтөө.

Манай коллектив хүдөө ажахыда шефскэ туһаламжа үргэнөөр үзүүлжэ байха гэһэн уялгаяа эдэбхитэйгээр дүүргэжэ байдаг. Энээниие гэршэлһэн баримтанууд яһала олон.

Байрын болон үйлэдбэриин барилганuудые һэльбэн шэнэлхэ гү, али шэнээр бариха хэрэгтэ барилгашадай бригадир Николай Филиппович Тырдынников, модошо дархашуул Владимир Рудаков, Иван Кузнецов болон бусадай оруулһан хубита нилээд ехэ.

Мүн модо хюрөөдэн гаргажа, барилгын материалнуудые бэлэн болгодог Михаил Карбаинов, Юрий Лебедев, модо отолон бэлэдхэгшэд Василий Филиппов, Михаил Гришин гэгшэдэй даадаг бригаданууд хүдэлмэри тухай мүн лэ дурдан хэлэмээр. Эдэнэй жэшээтэ ажалай аша туһаар шефскэ туһаламжа һайн үрэ дүнгүүдтэйгээр үзүүлэгдэнэ.

Манай хүршэ Дээдэ-Тайлсын совхоз һүүлэй үедэ жэлһээ жэлдэ газар ажалай баян ургаса хуряажа абахаһаа гадна һү, мяха, нооһо үйлэдбэрилэн, гүрэндэ тушааха даабаринуудаа холо үлүүлэн дүүргэдэг. Дамжуулгын Улаан туг хүршэнэрыемнай бүри һайнаар, бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллахыень, элбэг дэлбэгээр эдеэ хоолой продуктнуудые үйлэдбэрилхыень уялгална.

Манай ажахы совхоз хоёрой хоорондохи холбоо барисаан улам үргэдэнэ, бэхижэнэ. Мүнөө зундаа барилгын бригадын гэшүүд Доодо-Голой һү һаалиин фермын үбэлэй байра шэнээр барижа, ашаглалгада оруулха гэһэн үндэр уялга абаад, мүнөө ажаллажа байна. Гадна фермын дэргэдэ энэ үе сагай байдалда харюусамаар улаан булан түхеэрэгдэхэ юм. Мүн Доодо-Голдо малшадай байрын нэгэ гэр ашаглалгада оруулагдахаар хараалагдана. Совхозшье баһал туһа хүргэжэ байдаг. Хамһабариин ажахые түбхинүүлхэ хэрэгтэ совхозой талаһаа туһаламжа ехээр үзүүлэгдээ.

Мүнөө жэлдэ бидэ 500 дүрбэлжэн метр талмайтай теплицэ барихамнай. Гадна мяхалиг үүлтэрэй эбэртэ бодо мал, мүн адуун һүрэг бариха гэһэн бодолтойбди. Тэрэнээ бэелүүлхэ хэрэгтэмнай хүршэнэрнай заатагүй туһаламжа үзүүлхэ байха.

Совхоз ба модоной ажахы хоёрой хоорондын харилсаа холбоое үдэр бүри бэхижүүлжэ, хамтынгаа хүсөөр Эдеэ хоолой программа бэелүүлхэ хэрэгтэ хубитануудаа оруулха байһамнай элитэ.

Н. ФИЛИППОВ,
Дээдэ-Тайлсын ой модоной ажахын директор.

Энэ хуудаһые манай корреспондентнууд Д. Дондоков, Б. Гадьянов (фото) бэлдэбэ.

уулзабабди.

— Мария Чириповна мүнөө һургуулиингаа дэргэдэхи үхибүүдэй амаралтын лагерьта ажаллажа байна. Гааргын совхозой ажалшадай табин үхибүүд интернадайнгаа байшанда байрлаад, тусхай графигаар һара соо амарна, — гээ һэн.

«Хараасгай» гэжэ нэрлэгдэһэн тэрэ лагерьта бэлэдхэлэй классһаа табадахи класс хүрэтэр үхибүүд суглуулагданхай, һургуулиингаа спортын талмай дээрэ согтойгоор шууялдан, үнэхөөрөөшье хараасгайнууд мэтээр наадажа, сэнгэжэ байба. Бидэ эндэ Мария Чириповнатай танилсажа, зорһгон хэрэгээ хэлээд, анхан тэрэнэй һурагша байһан, мүнөө мүн лэ математикын багшаар ажалладаг Софья Раднаевна Бадмаеватай бултадаа һургуулиин байшан руу шэглэбэбди.

АРАДАЙ БАГША

ОЧЕРК

— Мария Чириповна, багшын үүргэ тухай юун гэжэ һанамжалдаг байнат,— гэжэ асуухадамнай:

— Эдир үетэнние коммунис ёһоор, үе сагайнгаа эрилтэдэ хүмүүжүүлхэ, тэдэнэй түрэлхиин, угай бэлиг шадабарине хүгжөөхэ, саашадаа ажабайдалайнь мэргэжэл зүбөөр олгуулха хэрэгтэ багшын харюусалга ехэшье, хүндэтэйшье гээшэ бэзэ, —гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Дунда һургуулиин шалгалтанууд мэнэ һаяхан дүүрээд байһан тула классудай үүдэнүүд сэлигдэнхэн, парта, столнууд дээгүүр һурагшадай хүдэлмэриин гар бэшэгүүд таража хэбтэнэ. Олохон үеын үхибүүдые эрдэм номдо урмалжа, айлгата хонхоороо дуудадаг, дулаагаараа жэгнэһэн һургуулиин энэ хуушаранги байшан, эгээл эһээхэн, хон-жонхэн үедэ, дальбараануудаа дэгжээжэ сүлөөрһэн уурхай мэтээр үзэгдэбэ. Үхибүүдэй орхиһон бодолго, бэшэлгын саарһанууд — тэдэнэй дэгжэжэ, далижажа байхадаа үлөөһэн хөөрэр үдэ, һодонууд мэтээр һанагдаба.

Үгэ дуу үсөөнтэй Мария Чириповна һурагшадтаяа хамта бэлдэһэн һуралсалай диаграмма, макет болон альбомуудые шкафууд сооһоо асаржа дэлгэнэ. Удаань Софья Раднаевнатай тэдэ бүгэдэеэ тодорхойгоор тайлбарилба.

— Үхибүүдэй һуралсалые эдэбхижүүлхын тула юун хэгдэхэ ёһотой гээшэб, Мария Чириповна?

— Һонирхолыень үүдхэхэ, һонирхолыень үргэдхэхэ гээшэ багшын ажалай гол ёһо болоно. Тиихын тула биднэр өөһэдынгөө предмедүүдые шэнэ хүгжэлтэ дэбжэлтэтэйнь эрхим һайнаар мэдэхэһээ гадна, һуралсалай бусадшье зүйлөөр эрдэм мэдэсээ саг үргэлжэ дээшэлүүлжэ байха ёһотойбди. Хүн бүхэнэй һонирхол гээшэ багаһаань хойшо хубилжа, һэлгэжэ байдаг гэшэ бэзэ. Харин һургуулиин наһанһаа захалжа, илангаяа дунда һургуулида, һонирхол, эдирхэлынь тогтонниждог, нэгэ шэглэлтэй, шиидхэбэритэй болодог байха. Һурагшадай һонирхол үргэдхэхэ талаар хэшээлнүүдһээ гадна, классһаа гадуур ябуулагдаха хүдэлмэринүүд, предметнэ кружогууд ехэ туһатай байдаг, — гэжэ нүхэр Гармаева онсолон тэмдэглээ һэн.

МАРИЯ Гармаева һургуулида һуража ябаха үеһөө захалжа, илангаяа тоо бодолгын хэшээлнүүдээр һонирходог байһан тула 1953 ондо Хурамхаанай дунда һургуулине амжалтатайгаар дүүргэһээр, Д. Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй багшанарай институдай физико-математическа факультедтэ ороо һэн. Дээдэ һургуулиия дүүргэһэнэйнгээ удаа залуухан багша анха түрүүн Аргатын дунда һургуулида ажаллажа эхилээ бэлэй. Тэрэ үедэ Аргатада Буряадай АССР-эй габьяата багша Аюрзан Будаевич Будаин, Хубисхал Гармаевич Дамбаев гэгшэд физикэ, математика, черчени заадаг байгаа. Ном заалгын онол аргануудта нилээд дүршэһэн аха нүхэдынь залуу багшада али болохоор зүбшэл заабари үгэдэг, урогуудтань орожо үнэтэй сэнтэй һанамжа дурадхалнуудаа хэлэдэг һэн. Аргатада ажаллажа байхадаа, партиин зэргэдэ абтаһаниинь нүхэр Гармаевада мартагдашагүй.

Удаань Гааргын (тэрэ үедэ долоон жэлэй байһан) һургуулида һуралсалай талаар директорэй орлогшоор, багшаар ажаллаа. Һургуулиин директор байһан Шойнхор Дымбренович Очиров бүхы һуралсалай ябасые, ном заалгын орёо нарин шадабарине, мүн багшын урда табигдаһан ехэ эрилтэнүүд тухай залуу багшанарта тайлбарилан харуулаг һэн.

—Дэрээнэй дунда һургуулида долоон жэлдэ ажаллахадаашье, урда тээнь ном заалгын талаар олоһон зарим тэды дүй дүршэлөө саашадань үргэдхэхэ хэрэгтэм азатай арга боломжо байгаа, — гэжэ Мария Чириповна намдуухаар үргэлжэлүүлбэ. —Тэндэхи һургуулине Россиин Федерациин арадай гэгээрэлэй отличник Абида Аюшеевич Дандаров хүтэлбэрилдэг һэн. Зааһан предмедээ эрхимээр мэдэдэг Абида Аюшеевич эрдэм мэдэсээ саг үргэлжэ дээшэлүүлхэ талаар педагогикын эрдэмэй һүүлэй үеын туйлалтанууд тухай тусхай газетэ, журналнуудай мэдээсэлнүүдые тоошолжо, шэнжэлжэ, багшанартаяа зүбшэдэг, хүдэлмэридөө хүтэлбэри болгохыень дурадхадаг байгаа.

Дэрээнэй һургуулиин табин жэлэй ойгоор дашарамдуулан, юһэн жэл соо багшалжа, яһалашье олоһон дүй дүршэлыень хараада абан, республикын гэгээрэлэй министерство нүхэр Гармаевае Хүндэлэлэй грамотаар шагнаа һэн. Удаань 1968 ондо нютагай коммунистнуудай этигэл найдабарида хүртэжэ, Буряадай областной партиин конференциин делегадаар һунгагдаһаниинь Мария Чириповнада мүн лэ мартагдашагүй байха.

ЭНДЭ һаяхан Мария Чириповнатай уулзажа, шэнэ һониноо удаан хэлсээ һэмди.

Үнгэрһэн һуралсалай жэлдэ Мария Чириповна Гааргын дунда һургуулида арбан долоодохи жэлээ багшалжа гараба. Энэ хугасаа соо, энэл һургуулида анхан тэрэнэй һураһан, мүнөө дунда һургуулиин математикын багша мэргэжэлтэй болоһон таолад нүхэд тоологдоно. Гадна математическа эрдэм мэдэсэдэ түшэглэжэ гол түлэб инженерэ факультедүүдтэ ороод һуража байһан, тэдэнние дүүргэһэн һурагшадынь олон даа. Тэдэнэй дунда ажахынуудай, предприяти, эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, ахамад мэргэжэлтэд, һургуулинуудай директорнууд, эрдэмэй кандидадууд олон бии.

— Һуралсалай энэ жэлдэ хэдыдэхи класс хүтэлбэрилжэ гарабат?

— Урда жэлнүүдтэ дүрбэдэхи класс дааража абаа һэм. Мүнөө тэрэнэймни 28 хүбүүд, басагад табадахияа яһала һайнаар дүүргэбэ, — гээд уринаар миһэрбэ.

Тэдэнэйнгээ саашадаа дунда һургуулияа дүүргэтэрээ бусад предмедүүдээл адли математикыншье хэшээлээр һонирхожо, олонойнь дурлаха байһанда багша батаар этигэнэ.

— Урогуудта һурагша бүхэнтэй харилсан ажаллажа, тэдэнние эрдэм ойлгосын талаар эдэбхижүүлхэ гээшэ багшын гол уялга мүн. Гадна классһаа гадуур хэгдэдэг хүдэлмэри ехэ үүргэтэй. КПСС-эй XXVI съездын материалнуудта үндэһэлэн математика заалгые нютагай ажабайдалтай холбожо ябуулхада, үхибүүдэй һонирхол түрүүлдэг, һонорхуулдаг байна. Тиимэһээ манай багшанар совхозойнгоо түрүүшүүлэй амжалтын тоо, баримтануудаар задачануудые зохёожо һурагшадтаа бодуулдаг. Тиихэдээ үхибүүд нютагайнгаа ажахын олзо, гарзын илгаае, тэдэнэй арга, шалтагуудые элирхэйлэн, тобшолол хэжэ һурана. Саашадаа эдэ мэтын жэшээнүүдһээ математикын хэшээлнүүдэй хүмүүжүүлхы талань тобойсо гаража ерэнэ бшуу, —гээ һэн нүхэр Гармаева.

Мария Чириповна 1978 ондо республикынгаа багшанарай долоодохи съездһээ Бүхэсоюзна гурбадахи съездын делегадаар һунгагдаа һэн.

Нёдондо ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указаар манай республикын уран бэлигтэй, арадай гэгээрэлэй, элүүрые хамгаалгын гурбан түлөөлэгшэдэ ССР Союзай үндэр нэрэ зэргэнүүд олгогдоһон байна. Тэдэнэй дунда Россиин Федерациин гэгээрэлэй отличник, РСФСР-эй һургуулинуудай габьяата багша Мария Чириповна Гармаева СССР-эй арадай багшын үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө һэн.

—Мария Чириповна, һургуулинуудай шэнэ реформо тухай юу хэлэхэ байнат?

— Ехэл саг соогоо хэгдэһэн хэмжээ ябуулга гэхэ байнаб. Классууд соо үхибүүдые үсөөн болгожо хубаарилха гээшэ тон ашагтай. Багшанарта саг үргэлжын анхарал хандуулжа байдагтань, түрэл партидаа, совет правительствэдэ, бидэ —багшанар халуун баяраа хүргэнэбди.

...Гаарга нютагһаа баруун хойшоо ханатан ошоһон Бархан уулын хүмэг схэтэй һарьдаг орьёлнууд эрьежэ ерэһэн эдиин зунай наран доро сахилма сагаан саһан дуулгаараа ялбана. Тэдэнэй үнгэ үшөө бэшэгдээгүй, үхибүүдэй урда дэлгээтэй байһан сагай сарюухан дэбтэрэй хуудаһануудтай мэтээр үзэгдэнэ. Тэндэһээ буһан һэргүү һонорхон һэбшээ һүрин, тосхоноойнгоо хойто захада оршодог һургуули тээшээ Мария Чириповна намдуухана гэшхэлнэ. Энэ хадаа гушан нэгэн жэлэй саана гэгээрэлэй хүдэлмэрилэгшын мэргэжэл зүбөөр шэлээд, арадтаа ашатайгаар алба хэжэ ябаһан ССР Союзай арадай багша, ажаллажа эхилһээр хорин долоодохи һуралсалай жэлые түгэсхэхэнь.

Булат ЖАНЧИПОВ.

Арадай уран бэлигэй бүхэсоюзна харалга

ЭМХИТЭЙГЭЭР ҮНГЭРНЭ

УРАН ҺАЙХАНАЙ һайн дуранай коллективүүдэй үргэн ниитэ харалга манай орондо заншалта болоһоор үнинэй. Тэрэ хадаа арад зоной патриотическа һанал бодолые улам үргэдхэхэ, мүн гоё һайханда дурлажа һураха хэрэгтэ ехэ аша нүлөөтэй бшуу.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай илалта туйлаһаар алдарта 40 жэлэй ойдо зорюулагдаһан уран һайханай һайн дуранай коллективүүдэй бүхэсоюзна харалгын соносхогдоһон ушар тон ехэ удха шанартай үйлэ хэрэг болонхой. Тиимэһээ манай районой бүхы клубуудай, соёлой байшангуудай дэргэдэ эмхидхэгдэһэн уран һайханай коллективүүд энэ харалгада эдэбхитэйгээр хабаадалсажа байна. Манай уран һайханай коллективүүд, урда жэлнүүдтэ орходоо эмхидхэлэйнгээшье, бэлиг шадабаринигаашье талаар һайжараа, хангагдасатайшье болонхой.

Байгша оной февраль һарада арадай болон совет дуунуудые гүйсэдхэдэг залуу дуушадай, мүн хоорой коллективүүдэй конкурснууд соносхогдоһон юм. Тэрээндэ бүхы шахуу клубууд, соёлой байшангууд хабаадалсаа һэн.

Дурсагдагша конкурсын түгэсхэлэй харалга Дүтэлүүрэй соёлой байшанда үнгэргэгдэжэ, тэрээндэ дуушадай дүрбэн бүлэг, тусхайлан, хэлэбэл, Хамниин, Дүтэлүүрэй, Хуртагын, болон Санагын соёлой байшангуудһаа хабаадалсаа. Тэрэшэлэн арадай болон совет үеын дуунуудые гүйсэдхэдэг хори гаран залуу дуушад ерэһэн байгаа. Конкурсын программа совет болон бусад композиторнуудай, мүн ород, буряад арадуудай дуунуудһаа бүридэнхэй һэн.

Һайн дуранай коллективүүдэй репертуарай үзэл сурталай-уран һайханай хэмжээе дээшэлүүлхэ, дууша бэлигтэнние тодоруулха зорилготойгоор дурсагдагша конкурсын соносхогдоһониинь мэдээжэ.

Конкурсдо Хамниин соёлой байшангай дэргэдэхи дуушадай бүлэг ехэ амжалтатайгаар хабаадалсаба. Тэрэнние Закаменск хотын хүгжэмэй һургуулиин Хамни тосхондохи филиалай багша С. Д. Базарова хүтэлбэрилдэг юм. Тус коллективэй гүйсэдхэлгын бэлиг шадабари жэлһээ жэлдэ ургажа байна гэжэ конкурсын үедэ онсолон тэмдэглэгдээ. Хамниин дуушадай ансамбльда нютагай совхозой ветеринарна врач Я. Д. Балданова, Хамниин дунда һургуулиин багша Ц. Ц. Зундуева гэгшэд олон жэлэй туршада эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг юм.

Тэрэшэлэн Санагын соёлой байшангай (хүтэлбэрилэгшэнь Т. Норбоева) уран һайханай коллектив һонирхолтой программатай байгаа. Дүтэлүүрэй уран бэлигтэн Б. Цырендашиевай «БАМ» гэжэ дууе ехэ дэбжэлтэтэйгээр гүйсэдхэжэ, жюриин һайшаалда хүртөө һэн.

Арадай дуун — манай бүгэдын омогорхол, баялиг мүн гээшэ. Арад зоной хэдэн үе дамжаһаар манай мүнөө үе саг хүрэтэр ерэһэн дуун бүхэн элинсэг хулинсагаймнай түүхые тодоор гэршэлдэг. Залуу дуушадай конкурсдо буряад арадай олон дуун зэдэлээ.

Илангаяа Мэлын соёлой байшангай дуушад Сэсэгма Цыренова, Маргарита Гонгорова гэгшэдэй гүйсэдхэһэн нугалбари һайхантай уянгын дуунууд ехэтэ һайшаагдаа. Тэрэшэлэн Үлэнтын хүдөөгэй клубай түлөөлэгшэ Артем Ринчинов өөрынгөө зохёоһон дуунуудые шадабаритайгаар, тодо һоноороор гүйсэдхөө.

Район доторнай «арадай» гэһэн үндэр нэрэ зэргэтэй гурбан коллектив бии юм. Энэ хадаа Закаменск хотын арадай театр (режиссерынь Г. Мункожапова), «Санага» гэжэ хатар, дуунай ансамбль (хүтэлбэрилэгшэнь Н. Тарбаев), «Ургы» ансамбль (хүтэлбэрилэгшэнь М. Хубриков болоно. Үнгэргэгдэжэ байгаа бүхэсоюзна харалгатай зохилдуулан, дурдагдагша коллективүүд «арадай» гэһэн үндэр нэрэ зэргээ амжалтатайгаар хамгаалһан байна.

Тэрэшэлэн район доторнай үхибүүдэй уран зурагай конкурс үнгэргэгдөө. «Хододоо байг лэ, дэлхэй» гэһэн уряа доро Закаменск хотодо үхибүүдэй бүтээһэн зурагуудай выставкэ үргэнөөр дэлгэгдээ һэн. Тэрээндэ Закаменск хотын 1-дэхи, 2-дохи, 3-дахи һургуулинуудай, Холтоһон поселогой, Дүтэлүүр, Хамни, Далахай, Михайловна, Сагаан Морин, Цахир, Санага нютагуудай үхибүүдэй болон зарим хүүгэдэй саадуудай балшар үетэнэй—дүн хамта зуу гаран зураг олоной үзэмжэдэ дурадхагдаа.

Һургуулиин хабарай амаралтын үедэ Закаменскын Пионернүүдэй байшанда «Хүүгэдэй болон эдиршүүлэн хүгжэмэй долоон хоног» үнгэргэгдөө юм. Тэрэнэй үедэ эдир багашуул үдэр бүри ерэжэ, шэнэ. һайхан хүгжэм шагнадаг, илангаяа симфоническа, арадай оркестрнүүдэй, хоорнуудай гүйсэдхэлгые шагнажа, һонирхолоо үргэдхэһэн байна. Гадна эндэ «Үхибүүдэй номуудай долоон хоног» үнгэргэгдөө һэн.

Уран һайханай нэгэ жанр болохо бальна хатар районоймнай залуушуулай дунда үргэнөөр дэлгэржэ байнхай. Район дотор бальна хатарай конкурс мүн лэ соносхогдожо, тэрээндэ зургаан коллектив хабаадаа һэн. Эдэ хадаа Хамниин (хүтэлбэрилэгшэнь В. Бутина), Дүтэлүүрэй (хүтэлбэрилэгшэнь В. Санданов). Далахайн (эрхилэгшэнь Д. Ринчинов), Утаатын (хүтэлбэрилэгшэнь Б. Тарбаев), Шара Азаргын (хүтэлбэрилэгшэнь А. Очиров) болон Санагын (хүтэлбэрилэгшэнь Н. Тарбаев) гэхэ мэтэ соёлой байшангуудай ансамбльнууд болоно.

Дурсагдагша конкурсдо Санагын болон Дүтэлүүрэй соёлой байшангуудай бальна хатар гүйсэдхэгшэд шалгараа һэн. Тэдэнэр уян һайхан хатарай нугалбари бүхэниие тодо, жэгдэ хүдэлсөөр гаргажа, удаан альга ташалгаар угтагдаа юм.

Май һарын тэнгээр районой соёлой байшанда инструментальна хүгжэмэй конкурс үнгэргэгдөө, гадна июнь һарада районой драматическа коллективүүдэй харалга болохоор соносхогдонхой.

Н. ГАРМАЕВА,
Захааминай райсоведэй гүйсэдкомой соёлой таһагай арадай уран бэлигэй талаар методист.

...ӨӨ ҮЕЫН СОЦИАЛИС...

...АНИ НЭГЭДЭЛ

...НЭЙ ЭЛҮҮР ...ХЫН ТҮЛӨӨ

...жаар Улаан-Баатарта һаяхан онкологическа түб баригдажа, ашаглалгада тушаагдаа. Эрдэнэт хотодо 220 оротой больница бүтээгдээ. Эхэнүүдэй ба үхибүүдэй бэеын элүүрые сахиха түв, больницын комплекс болон халдабаритай үбшэнэй 600 оротой больница Улаан-Баатарта баригдажа байна. Монголой үхибүүдэй олон наранлалгын эмхи зургаануудта Венгри рентгеновскэ аппаратура болон мониторно аппарадуудые, мүн хүдөөгэй ажалшадта медицинскэ туһалажа хүргэхэ нүүдэл түхеэрэлгэнүүдые үгэһэн жэшээтэй. Монгол орондо түбэй эрдэм-шэнжэлэлгын медицинскэ лаборатори эмхидхэлгэдэ Чехословаки туһална.

1959 оной урда тээ Кубын улад зоной 40 процентнь хүдөөгэн районуудта ажаһуудаг, юрын медицинскэ туһаламжада хүртэдэггүй байгаа. Хүнүүд, илангаяа үхибүүд халдабарита үбшэнһөө олоороо үхэдэг һэн. Арадай засаган үедэ полиомиелит, дифтери, холерэ, шара шэшэрэлгэ, хумхаа, хара нүрөө мэтэ хүндэ ба аюултай үбшэнүүд усадхагдаа. Урдань хүнүүдые мянгаадаарнь алажа байһан бусад үбшэнүүд нилээд хороогдоо.

Мүнөө Кубын Республикада 2400 шахуу медицинскэ эмхи зургаанууд бии. Тэндэ 152,4 мянган хүдэлмэрилэгшэд элүүрые хамгаална, 626 хүндэ нэгэ врач хүртэнэ, мянган хүн бүридэ хүртэдэг врачнуудайнгаа тоогоор Куба ямаршье промышленна хүгжэнги оронтой зэргэсэхэ байна. Больницын оронуудай тоо 46 мянганда хүрэнхэй.

СЭВ-эй оронуудай туһаламжа Кубын элүүрые хамгаалгые улам саашадань хүгжөөлгэдэ, тэрэнние нарижуулан һайжаруулгада зорюулагданхай. Тиигэжэ Советскэ Союзай дэмжэлгээр Гаванада шуһанай препарадуудые үйлэдбэрилхэ завод бодхоогдожо байна. Кубада эмдэ орохо хэдэн зүйлнүүдые, мүн медицинскэ түхеэрэлгэнүүдые үйлэдбэрилдэг болоходонь Чехословаки туһа хүргөө.

• ТАСС • АПН •

ХИЛЫН СААНАҺАА

ХАНИ БАРИСААН, ХАРИЛСАА ХОЛБООН ТУХАЙ ДОГОВОР

УЛААН-БААТАР. Монголой Арадай Республикын ба Венгриин Арадай Республикын хоорондохи Хани барисаан, харилсаа холбоон тухай договорто эндэ гар табигдаба. МНРП-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, МНР-эй Арадай Ехэ хуралай Президиумэй Түрүүлэгшэ Ю. Цеденбал болон ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ВНР-эй Президиумэй Түрүүлэгшэ, П. Лошонци гэгшэд тэрээндэ гараа табяа.

Энэ документ хоёр ороной хоорондохи харилсаае хүгжөөлгын гол ёһонуудые тодорхойлно, социалис хани харилсаата оронуудай нэгэдэлые, жагсаалые саашадань бэхижүүлгэдэ хубитаяа оруулхаар МНР-эй ба ВНР-эй хүсэжэ байһые харуулна, Азида, Европодо ба бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалые бэхижүүлхын түлөө тэдэнэй саашадаашье тэмсэхээр шиидэнхэй байһые элирхэйлнэ.

Дайнай аюулые зайсуулан сарахын түлөө тэмсэл хадаа түрүү үзэлтэй хүн түрэлтэнэй гол зорилго болоно гэжэ Ю. Цеденбал монгол-венгер хани барисаанай митинг дээрэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлээ. Энээнтэй дашарамдуулан, уласхоорондын байдалые, тэрэ тоодо Ази түбиндэхи байдалые гуримшуулан һайжаруулха зорилготой Советскэ Союзай эб найрамдалта үүсхэлнүүд тон шухала удха шанартай байна гэжэ тэмдэглээ. Ядерна дайнай аюулые зайсуулан сарахын тула МНРП, МНР-эй правительство, монгол арад бүхы юумэ хэхээр шиидэнхэй байна.

Эб найрамдалые хамгаалга, арадуудай хоорондохи али бүхы харилсаае гүнзэгыруулгэ хоёр оронной арадуудай үндэһэн аша туһада харюусана гэжэ П. Лошонци үгэ хэлэхэдээ мэдүүлээ. Ази түбиндэхи түгшүүрилые һуларуулха талаар шэглүүлэгдэһэн үүсхэлнүүдые ВНР дэмжэнэ, бүхы уласхоорондын байдалда тэдэ һайн нүлөө үзүүлхэ юм гээд этигэн найдажа байһанаа мэдүүлнэ гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

ПРАГАДА УУЛЗАЛГА БОЛОБО

ПРАГА. КПЧ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, ЧССР-эй Президент Г. Гусак хани ёһоной албанай хэрэгээр эндэ ерээд байһан НРПК-гай ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн НРК-гай Национальна суглаанай түрүүлэгшэ, Кампучиин Национальна байгуулалтын ба хамгаалгын нэгэдэмэл фронтын Соведэй түрүүлэгшэ Чеа Сим түрүүтэй Кампучиин Арадай Республикын Национальна суглаанай делегацитай уулзаба.

Али бүхы асуудалнуудаар ЧССР-эй ба НРК-гай хоорондохи харилсаан амжалтатайгаар хүгжөөгдэжэ байна гэжэ үнэн зүрхэнэй, хани ёһоной оршон байдалда үнгэрһэн хөөрэлдөөнэй үедэ хоёр тала сэдьхэлээ ханангяар тэмдэглээ. ЧССР ба НРК-гай хуули гаргадаг органуудай түлөөлэгшэдэй хоорондо дүй дүршэлөө халан абалсалгын ашатай туһатай байлгые, социалис хани харилсаата оронуудай нэгэдэлые саашадань бэхижүүлгэдэ холбоо барисаанай ехэ удха шанартай байһые уулзалгада хабаадагшад тэмдэглэһэн байна.

ДАНИ. Амгалан тайбан байдалай түлөө тэмсэгшэд Баруун Европодо «Першинг-2» болон далита ракетэнүүдые тодхолтые эрид буруушаажа, жагсаалаа нэгэдүүлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ядерна дайе буруушааһан манифестацида хабаадагшад Копенгагенай үйлсэдэ.

ТАСС-ай фото.

СвДП-гэй СЪЕЗД

БОНН. ХДС (ХСС) гэдэг бүлэглэлтэй хамта ФРГ-дэ хүтэлбэрилхы коалицине нэгэдүүлдэг Сүлөөтэ демократическа партиин (СвДП) ээлжээтэ съезд Мюнстертэ нээгдэбэ.

Сүлөөтэ демокрадуудта айхабтар орёо түгшүүрилтэй оршон байдалда съездэнь боложо байна. 1982 ондо социал-демокрадуудтай нэгэдэлээ таһалжа, ехэ капиталай ХДС болон ХСС гэдэг партинуудтай холбоо тогтоогоод, энэ буржуазно-либеральна парти политическэ нюур шарайгаа алдаһан юм. Энэнь һунгагшадай дунда СвДП-гэй нүлөөе таһалаа, тиигэжэ ландтагуудта (газарай парламентнуудта) үнгэргэгдэһэн һунгалтануудта тэрэнние урагшагүйдүүлһэн, хүтэлбэриин хараа шэглэлээр тэрэнэй гэшүүдэй дунда дурагүйдэлгэ үүдхэһэн байгаа. Энэ дурагүйдэлгэ һуларуулхые оролдожо, 1986 ондо партиин түрүүлэгшын тушаалһаа буухаб гэжэ СвДП-гэй түрүүлэгшэ, ФРГ-гэй гадаадын хэрэгүүдэй министр Г.-Д. Геншер съездын нээгдэхэһээ хэдэн үдэр урид мэдүүлбэ.

Г.-Д. Геншер съезд дээрэ элидхэл хээ.

ООН-ой АЮУЛГҮЙН СОВЕДЭЙ УРЯА

НЬЮ-ЙОРК. Иран болон Ирагай хоорондохи хёмороо зүришэлдөөнэй улам үргэдэһэнһөө уламжалан, Персидскэ тохойдохи байдалые ООН-ой Аюулгүйн Совет зүбшэн хэлсэжэ, энэ хёмороо зүришэлдөөе үргэдхэжэ болохо али бүхы ябуулганууднаа арсахыень, тэсэбэритэй байхыень бүхы гүрэнүүдые уряалба.

Аюулгүйн Соведэй баталан абаһан тогтоол дотор Персидскэ тохойдо худалдаа наймаанай суднануудта хэгдэһэн добтолгонууд эрид буруушаагдана, иимэ добтолгонуудые болюулха эрилтэ табигдана. Иран-Ирагай сэрэгэй хёмороо зүришэлдөөндэ хабаададаггүй гүрэнүүдтэ ошожо ябаһан, тэдэ гүрэнүүдһээ гараһан суднануудта бэрхэшээл түбэгүүдые ушаруулхагүй гэһэн эрилтэ ООН-ой Аюулгүйн Совет табиһан байна. Уласхоорондын уһан соогуур ямаршье һаадгүйгөөр суднануудай ябалгын гол ёһон энэ документ дотор дахинаа батадхагдана.

ЧЖАО ЦЗЫЯН ФРАНЦИДА ЕРЭБЭ

ПЕКИН. Синьхуа агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, Францида ерээд байһан КНР-эй Гүрэнэй Соведэй премьер Чжао Цзыян президент Ф. Миттерантай түрүүшын хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэбэ. Хөөрэлдөөнүүдэй үедэ «уласхоорондын байдалда, тусхайлбал, буу зэбсэгүүдые хуряалгын асуудалнуудта анхаралаа хандуулһан» байна.

«Амгалан гуримаар зэргэ оршолгын табан гол ёһын үндэһөөр» бүхы оронуудтай һайн харилсаа холбоогоо хүгжөөхые Хитад оролдоно гэжэ КНР-эй Гүрэнэй Соведэй премьер Францийн Национальна суглаанай түрүүлэгшын байра —Лассэ гэжэ ордон соо үгэ хэлэхэдээ мэдүүлээ. «Хитад-совет харилсаан һайжаруулагдажа, хоёр оронной хоорондо хүршэ ёһоной һайн харилсаан тогтоогдохо аабза гээд найдажа байһанаа Чжао Цзыян мүн лэ мэдүүлбэ»,—гэжэ Синьхуа агентство тэмдэглэнэ. Гэхэтэй хамта, СССР-эй ба КНР-эй хоорондохи харилсаанда бии байһан ехэ «бэрхэшээл түбэгүүд» тухай Хитадай мэдээжэ хараа бодолые тэрэ дабтаба.

Хитадай юрэ хэлэдэгэй ёһоор, «хоёр агуухэ гүрэн» гэһэн үгүүлэлые хэрэглэжэ, дэлхэй дээрэхи байдалай орёо түгшүүрилтэй болоһоной түлөө СССР болон США тон лэ адли зэмэтэй байна гэжэ Чжао Цзыян үгэ соогоо харуулхые һэдэһэн байна.

«Ядерна бүхы буу зэбсэгүүдые бүтэн гаргалгые бүрин хүсэдөөр хорихын, зэбсэг хэрэгсэлнүүдые үгы хэхын түлөө Хитад залан сэхээр тэмсэнэ» гэжэ КНР-эй Гүрэнэй Соведэй премьер мэдүүлээ. «Хэдынэйшье сагта, ямаршье ушар байдалда Хитад ядерна зэбсэг хэзээдэшье түрүүлэн хэрэглэхэгүй, ядерна зэбсэггүй орондо эсэргүүгээр-иимэ буу зэбсэг хэзээдэшье хэрэглэхэгүй юм гээд Хитадай правительствын үмэнэһөө баталнаб», —гэжэ тэрэ хэлэбэ.

ЯПОНОЙ ГАЗЕТЫН МЭДЭЭСЭЛ

ТОКИО. «Холын зайда хэрэглэгдэхэ баллистическэ ракетэнүүдые табихын тула Хитадта 10 гаран бааза байгуулагдаа, баригдажа байна» гэжэ Японой «Санкэй симбун» газетэ «этигэмжэтэ нюурнуудай» хэлэһэн үгэдэ үндэһэлэн бэшэнэ. Иимэ ракетэнүүдые табиха баазанууд Хитадта оройдоол хоёр газарта бии гэжэ мүнөө болотор мэдээсэгдэдэг байгаа. «Азидахи ядерна буу зэбсэгэй асуудалнууд Хитадта бии байгаа ракетэнүүдые хараада абангүй, хэлсэгдэхэ аргагүй байна» гэжэ эдэ тушаалта нюурнууд тэмдэглээ гээд газетэ бэшэнэ.

МҮНӨӨДЭР—ОРШОН ТОЙРОНХИ БАЙГААЛИИЕ ХАМГААЛГЫН БҮХЭДЭЛХЭЙН ҮДЭР

ЗАГАҺАНАЙ БАЯЛИГ ХАМГААЛХА

Республикын нуур, сөөрэмүүдтэ загаһанай баялигые хамгаалгын хүули хазагайруулгатай тэмсэл шангадхаха талаар хүули сахилгын органуудай хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн болоно үнгэрбэ. Районуудай прокурорнууд, районой арадай сүүдэй түрүүлэгшэнэр, дотоодын хэрэгүүдэй районно таһагуудай начальнигууд, загаһа хамгаалха талаар инспекторнууд, Буряадай АССР-эй прокуратурын, Верховно сүүдэй, Юстициин министерствын, «Байкалрыбвод» управлениин, «Байкалрыбпром» нэгэдэлэй, Забайкалиин бассейновэ управлениин болон байгаали хамгаалгын бүлгэмэй түлөөлэгшэд зүблөөндэ хабаадаа.

«Загаһанай баялиг хамгаалгын хүули хазагайруулха ушарнуудтай тэмсэлдэ хүули сахилгын, байгаали хамгаалгын органуудай хоорондохи харилсаае зохилдуулха тухай» элидхэл республикын прокурор Б. Ц. Цыдендамбаев хэлэһэн байна. «Байкалрыбвод» управлениин начальник Ю. И. Калашников, дотоодын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо В. К. Жербаков, Забайкалиин бассейновэ управлениин начальник Ц. Ж. Жалсанов, Буряадай АССР-эй Верховно сүүдэй түрүүлэгшэ А. А. Сидорин гэгшэд элидхэл зүбшэн хэлэлсэлгэдэ хабаадаа.

Уһа голнуудта, нуур, сөөрэмүүдтэ загаһа хүули бусаар агналгатай эрид шанга тэмсэл ябуулгадаха ёһотой гэжэ угаа хэлэгшэ бүхэн тэмдэглээ.

В. БАДМАЕВ.

БАЙГАЛ ШАДАРАЙ ГАЗАРТА

Хойто-Байгалай район хангал тайгын хэшэгүүдээр, ан амитадаар, ашагта малтамалнуудаар баян даа. Гэбэшье гол баялигынь — Байгал. «Байгалые харагүй һаа, Сибириие үзөөгүй гэшэт», гэжэ хүн зон үнэн зүбөөр хэлэдэг.

Һүр жабхалантай хаданууд, ойроо хүртөөгүй тайгын гүн, сээл хүхэ, номин түнгалаг уһаяа эбхэрүүлһэн түүхэн Байгал — энээнһээ гоё үзэсхэлэн зурагланые ямаршье уран зурааша, уран зохёолшо ухаан бодолдоо байгуулжа шадахагүйл.

Оршон байгаалиие хамгаалхаа, ой модоной, уһа голой, газарай нөөсэ баялигуудые зүбөөр ашаглалгын хэмжээнүүд Байгал-Амарай түмэр замай барилгын ябуулгадажа эхилһээ хойшо абтажа эхилээ һэн. Уһанай арюун сэбэрые хамгаалхаар түхеэрэлгэнүүдые барилга урагшатай ябуулагдана. Нёдондо Северобайкальск хотодо саг үргэлжын сэбэрлэлгын түхеэрэлгэнүүд ашаглалгада тушаагдаа. Хойто-Муяын, Байгалай эрьесэй тоннельнүүдтэ шэнгэн түлишэн үлэгдэлэй газарай хүрьһэнэй нэбтэрэн орохогүйн тула түхеэрэлгэнүүд тодхоогдоо. Северомуйск хотын 2-дохи автобазада транспортын зүйлнүүдые угааха байра хүдэлэгдээ. Северобайкальск «Нижнеангарсктрансстрой» трестын автобазануудта иимэ байранууд ашаглалгада тушаагдажа дүтэлөө.

Район дотор гүрэнэй гурбан заказник байгуулагданхай. 4 егерь, олон тоото охотоведүүд, ангууд, шубуудые амидарад хамгаалхаар рейдүүдые саг үргэлжэ үнгэргэдэг. Байгалиин 9 памятник газарай гүнһөө бурьялан гарадаг аршаан булагууд мэргэжэлтэдэй, эрдэмтэдэй заабарлаар харууһан доро абтанхай.

М. ЯКОВЛЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: намдуу сэлмэг үдэр Байгал дээрэ.

А. ШОЙЖОЛОВОЙ фото.

Уласхоорондо шэнжэлэ[л]

МҮНӨӨ ҮЕ САГАЙ ГОЛ ШУХАЛА ЗОР[ИЛГО]

Бүхы дэлхэй дээрэхи хүн зоной анхарал дахяад манай орон тээшэ хандуулагданхай. Өөһэдынгөө үзэл бодолойшье талаар бидэндэ дүтэ бэшэ хүнүүд КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. У. Черненкын дэлхэй дээрэхи үйлэ хэрэгүүдэй бодото байдалда зорюулан, һүүлэй үедэ хэлэһэн үгэнүүдые анхарал ехэтэйгээр уншана. Тэдэ үгэнүүд дотор мүнөө үе сагай гол шухала зорилгонууд болохо эб найрамдалай ба арадуудай аюулгүй байдалай аша туһада Европодохи ба уласхоорондын байдалые гүримшуулха, эдэ зорилгонуудые түйлаха арга замуудые яагаад олохо тушаа асуудалай шууд сэхээр табигдажа байһаниие тэдэнэр обёорон харана.

Комсомолой организацинуудай секретарьнарай Москвада үнгэргэгдэһэн Бүхэармиин зүблөөн дээрэ нүхэр К. У. Черненкын хэлэһэн үгэдэ, мүн ФРГ-гэй ниитын ажал ябуулагша, «ногоон үнгэтэнэй» партиин түлөөлэгшэ П. Келли гэгшын хандалгада тэрэнэй үгэһэн харюунууд хаа хаанагүй үргэнөөр һайшаан дэмжэгдэнэ. Ядерна ракетэнүүдэй хашаагай забһараар арадуудай бэе бэе тээшээ хаража байхэ, бэе бэедээ этигэхэгүй ба дайсан харша үзэлтэй байха ябадалда эсэргүү байһанаа совет хүтэлбэрилэгшэ эрид шууд мэдүүлээ гээд хилын саанаһаа абтаһан олон тоото мэдээсэлнүүд дотор тэмдэглэгдэнэ.

Хүсэ хэрэглэхэ хараа бодолоороо айлган, бусадта баалалта хэхые хүсэгшэдэй тэмээр буу зэбсэг ехээр бүтээн гаргагдана, энээндэ эсэс табиха гээшэ. Советскэ Союзай политикын гол зорилго болоно гээд олохон шэнжэлэгшэд тэмдэглэнэ. «Социальна ондо ондоо байгуулалтатай гүрэнүүдэй хоорондо амгалан тайбанаар, хүршэ ёһоор, адли тэгшээр ажаһуулгада зорюулагдаһан харилсаануудай хүгжөөгдэхын тулада Советскэ Союз хэрэгтэй хамаг юумэ сүм хэнэ. Энэ зорилгын түйлэгдахын тулада Москва уласхоорондын шахардуу шанга байдалые һулаpуулгада, эб найрамдалые бэхижүүлгэдэ зорюулагдаһан гадаадын политикын бүхэли комплексоор үүсхэл гаргаһан байна. СССР-эй оборонын хүсэ шадал хадаа ухаатайгаар хэлэгдэһэн юумэндэ дүлии байг-

шадта амиень татаха хүсэн [...] гээд Кипрэй «Харагви» газет [...]

Ядерна буу зэбсэгүүдтэй бо[...] рэнүүдэй Советскэ Союздал адл[...] дынгөө харилсаануудые түсэ[...] нуудта оруулжа, өөрынгөө п[...] тэрэнээ хэлбэришэгүйгөөр сахид[...] тулада эб найрамдалда дур[...] оронууд нүхэр К. У. Черненкы[...] лые айхабтар шухала, шууд с[...] үүсхэл мүн гэжэ дахин дахи[...] дэмжэнэ. Ядерна буу зэбсэг б[...] галгаһаа, гадаадаһаа тэрэниие [...] һаа арсаһан, газар дээрээ т[...] гүй оронуудта эсэргүүгээр яде[...] сэг хэзээдэшье хэрэглэхэгүйбди [...] һай орон үни хада тусхайта [...] дүүлһэн гээшэ. Тэрээнһээ гадна [...] Союз нэгэн талаһаа ядерна з[...] рүүлэн хэрэглэхэгүй гэһэн уялга[...] рээ даажа абанхай.

Варшавска Договорой талаар[...] өөрынгөө союзнигуудтай хамта [...] зэбсэг, сэрэгэй хүсэ түрүүлэн [...] гүй тухай үгэеэ ойлголсохые [...] оронуудта дурадхана. Эдэ бүх[...] үүсхэлнүүдые дэмжэн, «хүн зони[...] хюдаха, ядерна химическэ ондоо[...] бүхы буу зэбсэгүүдһээ Европые [...] өөрынгөө гүрэнэй туһалхаар бэ[...] ниие совет хүтэлбэрилэгшын [...] хандалгада үгэһэн харюу дотор[...] лэн гэршэлһэниие онсо һайш[...] угтаха хэрэгтэй» гээд «ногоон [...] партиин элитэ ажал ябуулагша[...] бундестагай депутат Отто Шили [...] солон тэмдэглэһэн байха юм.

Мүнөө үе сагай айхабтар шу[...] зорилгые шиидхэхэ болоходоо [...] Союз хоёр талын адли тэгш[...] аюулгүй байдалай ёһо гүримүү[...] шууд хамгаалан, үнэн зүб хар[...] баримтална. Хэрбээ США-гай, [...] хамта НАТО-гай бусад оронууда[...] дэһэ һуурие зүбшөөхөөр, амери[...] на ракетэнүүдые Баруун Европо[...] годхожо эхилхэһээ урда тээхи[...] тэхэрихээр бэлэн болоо гээш[...] ядерна буу зэбсэгүүдэй талаар [...] дөө һэргээхэ арга боломжо олдо[...] хоорондын байдалые һайжаруу[...] зам нээгдэхэ байна.

ТЭМСЭЛДЭ БОДОҺОН АФРИКЫЕ ДЭМЖ[...]

Урда Африкын арадай тэмсэлтэй һаналаа нэгэдэлгын долоон хоног майн 31-дэ дүүрэбэ. Энэ неделидэ соносхогдоһон ниитын хэмжээ ябуулгануудай дайшалхы ёһоор үнгэргэгдэбэ. Тэрэнэй эхиниинь жэл бүри майн 25-да тэмдэглэгдэдэг Африкые сүлөөлэлгын үдэртэй холбоолуулагдаһан байгаа. 1963 оной имагтал энэ үдэр дурсагдагша түбиин бэеэ даанхай бүхы гүрэнүүдые нэгэдүүлһэн ба арадуудайнь хүсэл эрмэлзэлые элирхэйлхэ Африкын нэгэдэлэй организаци (ОАЕ) байгуулагдаһан гээшэ.

Тэрэ үдэрһөө хойшо үнгэрһэн саг соо эндэхи гүрэнүүд бэеэ даанхай байдалтай болоһон байна. Гансахан Африкын урда зүгтэ — Намиби ба ЮАР-та колониализм ба расизмын һүүлшын бүхэлэлтэнүүд үлэнхэй, тэдэниие усадхахын түлөө тэмсэл олохон жэлэй туршада үргэлжэлһөөр. Хүн түрэлтэнэй арбанай нэгэ хубиие эзэлдэг Африка мүнөө болотор дэлхэйн промышленна үйлэдбэриин нэгэхэн процентые ахижа гаранагүй. Африкын аяар 20 гэран гүрэн ООН-ой статистикаар дэлхэйн эгээл гээгдэнги районуудта оруулагдана. Тэндэ оло миллион хүнүүд үлэн хооһон байдалһаа, медицинскэ туһаламжагүй дээрэһээ үхэжэ байдаг. Колониальна олон жэлэй дарлан мүлжэлгын үрэ дүнгүүд иимэ байна, мүнөөшье баруун оронуудай дарлалта доро африканецууд зобожо тулижа байһан зандаа.

Американ империализмын ба Урда Африкын расистнуудай сэрэгэй-по[...] бүлэглэл мүнөө Африка түби[...] ехээр аюул тохёолдуулжа бай[...] нэй захиргаанай зүгһөө хэгдэж[...] туһаламжа дэмжэлгээр ЮАР-ай[...] до эсэргүү ээрхэг түримхэй [...] хараа байса үргэдэнэ. Тэрэни[...] Намибиин патриодуудта эсэргү[...] тын ябуулганууд үргэдэнхэй.

Намибиин ба ЮАР-ай арад[...] рикан империалистнууд боло[...] рикын расистнуудай гэмтэ [...] эсэргүү тэмсэлтэй һаналаа н[...] һанаа мэдүүлэн, Африкын нүхэ[...] дынгөө зэргэнүүдые бэхижүүл[...] колониализмын ба расизмын [...] нүүдые эсэслэн усадхахын түлө[...] биин түрүү үзэлтэй хүсэнүүдэй [...] эрид шууд дэмжэнэ. Советскэ С[...] социалис хани нүхэсэлэй бусад [...] энэ тэмсэлдэнь Африкын үнэн [...] байһан, сагшадаашье байха. США[...] нөөнэй захиргаанай ЮАР-ай рас[...] харата ябуулганууддые дэмжэж[...] ушарһаа Африкын урда зүгтэ [...] һон байдал КПСС-эй ЦК-гай По[...] гой майн хахадаар үнгэргэгдэһэ[...] ни дээрэ хаража үзэгдэһэн бай[...] скэ Союз урдынхи мэтэ Анголо[...] зэмбигай ба фронт шадарай бус[...] нүүдэй, тэрэшэлэн Африкын урд[...] колониализм ба расизмһаа сул[...] түлөө тэмсэлшэдэй талада байна [...] солон тэмдэглэгдэнэ.

ХАРАТА ХЭРЭГҮҮЛЭЭРЭЭ ӨӨҺЭДЫГӨӨ ЭЛИШЭЛ[...]

Майн 29-һөө 31 болотор Вашингтондо үнгэргэгдэһэн НАТО-гай соведэй 31-дэхи хабарай сесси сэрэгэй ээрхэг түримхэй энэ бүлэглэлэй 35 жэлэй ойдо зорюулагдаһан байгаа. Уласхоорондын байдалай эрид муудаһан, дайнай аюулай ехэдэжэ байһан үедэ тус сесси зарлагдаба. Уласхоорондын байдалай иигэжэ улам доройтожо байһанай түлөө нэн түрүүн США ба баруун бусад оронуудай засагай хүтэлбэридэ байһан политическэ хүсэнүүд зэмэтэй гэжэ бүгэдэндэ мэдээжэ ааб даа. Тэдэнэр дэлхэй дээрэ стратегическэ тэнсүүриие эбдэжэ, сэрэгэй хүсэнэй талаар булюу байдалтай болохые, ондоо арадуудай дотоодын хэрэгүүдтэ бүдүүлигээр хамаархые оролдоно.

Ээрхэг түримхэй энэ хараа шугамынь бүхы арадуудай һанаае ехээр зобооно. Иимэ байдалые Вашингтондо суглаһан НАТО-гай 16 ороной гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүд хараада абангүй үнгэрөөгүй. Сессиингээ хүдэлмэриин дүн согсолһон документүүдые эб найрамдал тушаа үгэнүүдээр гоёохые тэдэнэрэй оролдоһониинь имагтал энэ байдалаар тайлбарилагдана гээшэ. Зүүн ба баруун оронуудай хоорондохи харилсаанууд тухай Вашингтондо толилогдоһон коммюнике ба деклараци дотор «эб найрамдалда дуратай» тухай, «бэе бэедээ этигэл найдабаритай байха» тухай, «аюулгүй байдал бэхижүүлхэ» гэхэ мэтээр гоёор хэлэгдэнхэй. «Советскэ Союзтай харилсаа холбоогоо хүгжөөн, уласхоорондын шахардуу байдалые саашадаа һулаpуулха ябадал түйлаха хүсэл» тухай коммюнике доторoo орууланхай. Энээн тушаа США-гай гүрэнэй секретарь Дж. Шульц гэгшын хэды буруушааһаар байтар иимэ юумэн хэгдээ гээд американ хэблэл олониие этигүүлхэ хүсэлтэйгөөр бэшэнэ.

Гэбэшье, НАТО-гайхидай [...] ринүүдые шэнжэлэн хаpалгын [...] харуулжа байһанай ёһоор, [...] хэлэгдэһэн эндэ бүхы шашалга[...] гай ээрхэг түримхэй үг зорилго[...] ха гэһэн хараатай.

Коммюнике доторнь түрүүш[...] толгодо хэрэглэгдэхэ американ [...] кетэнүүдые саашадаа Европод[...] тодхохо түсэбүүд элирхэйлэгдэ[...] гай оронуудай сэрэгэй хүсые [...] газарһаань холо саагуур хэрэгл[...] США-гай баалалта. һайшаагдаһ[...] США, тэдэнэй баалалтаар бү[...] ядерна буу зэбсэгтэй бусад оро[...] ветскэ Союзай жэшээгээр ядер[...] түрүүлэн хэрэглэхэгүй гэһэн уял[...] дээрээ даажа абахаһаа урды[...] үсэд нэтэрүүгээр арсана. Өөрын[...] дээрэ ядерна зэбсэггүй гүрэнүү[...] гүүгээр тиимэ зэбсэг хэрэглэхэгү[...] һэн найдуулга үгэхэһөө тэдэн[...] арсана. Энээн тушаа СССР уя[...] абанхай, тэрэнээ олон талын г[...] ёр талын хэлсээ баталалгаар [...] оруулхаар бэлэн гээшэ.

НАТО-гайхидай харата үг [...] далдалхые хэды оролдоошье һаа[...] дынь хэжэ байһан харата хэрэг[...] дыень элишэлжэ үгэнэ. Имаг[...] мүнөөнэй уласхоорондын байда[...] римшуулгада һаад түбэг тохёолд[...] хы арадуудай аша туһын хэрэг[...] дыгөө эсэргүү табина. Милит[...] дай эсэргүүсэлтые дабажа гар[...] найрамдалда дуратай бүхы [...] зорилго ба уялга мүн.

Г. Ш[...]

ШАСАРГАНА

Манай орон дотор ургуулагдадаг үрэ жэмэстэ һөөгүүдэй дунда шасаргана онсо һуури эзэлдэг. Саад ургуулагшадай, фармакологуудай, химигүүдэй шасарганын үрэнүүдтэ, набша намаада, холтоһондо эм домой шанартай бодосуудые элбэгээр элируулһэнэй ашаар энэ ургамалда һонирхол бүришье хурсадаа һэн.

Үрэнүүдтэнь каротин, элдэб витамин, тоһон элбэг юм. Каротинаар илангаяа баян морхообто, тыквэдэ орходоо бүришье амтатай гэжэ тодорхойлогдонхой.

Шасарганын үрэнүүд эдеэ хоолой промышленностьдо үргэнөөр хэрэглэгдэнэ. Гашуубтар амтатай шүүһэн абтадаг, повидла, мармелад, варени, кисель бэлдэгдэдэг юм. Эдэ бүхы продуктнуудта сэнтэй витаминуудынь тэрэ зандаа үлэдэг.

Хэр угһаа хойшо шасаргана эм домто ургамал гэжэ мэдээжэ, Түбэдэй медицинэдэ хэрэглэгдэдэг байһан юм. Тиин ургамалай бүхы хубинуудынь үндэһэнһөө эхилээд, үрэ жэмэс, үрэһэн хүрэтэрөө хэрэглэмжэдэ ородог һэн. Галда шатаһан ушарта гү, али язвенна үбшэндэ, гэдэһэ доторой, рак үбшэнэй эхин шатада шасарганын тоһон ехэ туһатай гэжэ тоологдодог байгаа.

Мүнөө үедэ шасаргана медицинэдэ бүри үргэн хэрэглэмжэтэй болонхой. Арһанай элдэб үбшэнгүүдые, галда шатаһан ушарта гү, али экземэ эмшэлгэдэ, гэдэһэ доторои, язвенна, гайморит үбшэнтэй хүнүүдтэ дурадхагдадаг.

Теэд энэмнай гансашье үрэ жэмэстэ, эм домто бэшэ, харин хоморой шухаг ургамал юм. Тиимэһээл дэлхэйн олон гүрэнүүдтэ, тэрэ тоодо СССР-тэ тусхай харууһан доро абтанхай, хуулиин ёһоор хамгаалагдажа байдаг.

Европын, Азиин һэрюун уларилтай хубида хүдөөгэй шасаргана дайралдадаг юм. СССР-эй газар дайда дээрэ Зүүн ба Баруун Сибирьтэ, Дунда Азида, Кавказ шадар, Прибалтикада ушардаг.

Буряадта хээрын шасаргана нилээд талмай, онсолбол, 600 гектар газар эзэлдэг. Химнын голой эрьеэр, Зэдэ, Сүхэ, Сэлэнгэ, Эрхүү голнууд шадар элбэгээр ургадаг.

Һөөгэй дүрсэтэй бишыхан модод гэхэ гү, али 0,7-һоо 5 метр хүрэтэр үндэртэй, хадхуууртайхан мүшэртэйнүүд, үдхэн набша намаатайнууд — энэл даа шасарганын гадаада түхэл. Нэгэ зарим һөөгүүдэйнь гансал ургаса үгэдэг һаань, бэшэниинь һалхинай хүсөөр үрэһэеэ тараадаг үрэжэлтэй байдаг.

Газарай хүрьһэнэй шиигтэйдэ шасаргана һайн ургадаг. Уһанай бэлээр нэбтэрэн ородог үрэжэлтэй хүрьһэндэ баян ургаса үгэдэг, өөдэлсэтэй байдаг юм.

Үндэһэнэйнгөө онсо байгуулгын ашаар хүрьһэнэй агаарай азот бэедээ һайнаар шэнгээдэг.

Гэрэлдэ ехэ дуратай ургамал гэжэ шасаргана мэдээжэ. Хэрбээ бэе бэедэнь дүтөөр, хоорондонь зай багатайгаар һуулгаа һаа, гансал өөдөө һугаран ургадаг, үсөөхэн, хилбэр мүшэрнүүдтэй байдаг. Наранһаа бага зэргэ халхалагдаа һаа, муудажа гунхадаг юм.

Хээрэдэ ургадаг шасарганануудай һайн шанартайнуудыень шэлэн абалга жарадахи онуудһаа эхитэй. Эгээл иигэжэ республикадамнай шасарганые шэнжэлэлгэдэ эхи табигдаһан юм. Мүнөө үедэ 14-69, 29-72, Я-В түхэлэй шасаргананууд шэлэгдэн абтаад, питомнигто олошоруулагдахаар эльгээгдэнэ. «Новость Алтая», «Витаминная», «Дар Катуни», «Золотой початок», «Масличная», «Б-32» түхэлэй Алтайһаа асарагдаһан сортнууд мүнөө туршагдажа байнхай.

Шасарганые ургуулхадаа, тааруу газар шэлэхэ шухала. Хатуу, шабарлиг хүрьһэтэй газарта тон муугаар ургадаг, заримдаа хаташадаг. Гол түлэб элһэлиг һэрхигэр аад, үтэгжүүлгэ хэгдэһэн хүрьһэн илангаяа тааруу юм. Хэрбээ нягтахан хүрьһэндэ тариха гээ һаа, элһэ, хайр шулуу гү, али ондоошье үтэгжүүлгын материал адхажа болоно. Иигэхэдэ хүрьһэндэ агаарай оросо һайн байха ёһуу.

Тарихынгаа урда дүрбэлжэн нэгэ метр газарта 5—8 килограмм үтэгжүүлгэ оруулха, 1 гектар газарта энэмнай 60—80 тоннодо хүрэхэ юм.

Эртын хабар шасаргана һуулгахада, эгээл тааруу хаһа мүн. Эрхим сортнуудһаа шэлэгдэн абтаһан һөөгүүд нүхэнүүдтэ гү, али бураздаагай хонхорто һуулгагдадаг. Иимэ нүхэнүүд хайша-хайшаа 40—40 сантиметр үргэн байха зэргэтэй. Тариһанайнгаа удаа саг дары уһалха хэрэгтэй.

Тиихэ зуураа ургаса үгэдэг, мүн һалхяар үрэһөө тараадаг шасарганануудые таарулан, гүримшуулан һуулгаха тухай эртэнһээ бодомжолхо шухала.

Шасарганада үтэгжүүлгэ оруулга үшөөл гүйсэд шэнжэлэгдээгүй. Буряадай үрэжэмэстэ станциин хүдэлмэрилэгшэдэй туршалгануудай удаа тобшологдоһоной ёһоор, дүрбэлжэн нэгэ метр талмайда 25 грамм аммиачна селитрэ, 40 грамм суперфосфат, 20 грамм калийна дабһа оруулха хэрэгтэй. Тиихэдээ азотно үтэгжүүлгэ зунай түрүүшын хахадта, фосфорно-калийна — хоердохи хахадтань оруулагдадаг юм.

Манай эрхэ байдалда энэ ургамалые уһалха гээшэ шиидхэхы удха шанартай. Үндэһыень тойруулан, доошоо 40—50 сантиметртэ орохоор уһалагдадаг. Энэл ушарта эм домто бодосоор элбэг баян ургаса абтахал.

Б. ШИРИПНИМБУЕВА,
Г. ЗАХАРОВА,
Буряадай үрэ-жэмэсэй туршалгын станциин ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэд.

«АРГА ОЛГОХОГҮЙБДИ...»

Хабарай хагсуу һалхитай нэгэ үглөөгүүр районой ахалагша охотовед Бато Доржиевич Доржиевтай, үшөө хоёр леснигтэй хүнгэн машинаар Шэбэртэһээ гараад, Хаягай шэлэ тээшэ зорибобди. Бэшүүрэй районой урдахи шэлэнүүдээр, урдань Шэтын областьтой хизаарладаг хилэ шадараарнь ябажа, хулгайгаар агнуури хэгшэдые балшыса бариха хүсэлтэй байгаабди.

—Теэд, Бато Доржиевич, нойтон саһан шабажа эхилбэл. һалхитайшье. Юрэдөө иимэ үдэр һайн эзэн нохойгоошье газаа табихагүйл, — гэжэ абаһаар сагай уларилһаа урмаа хухаран дуугарбаб.

— Юу гэлэнэш, мүнөөдэр амаралтын үдэр. Нэгэдэхеэр, Хоёрдохёор, браконьернүүдтэ мүнөөдэр ангуудые үргөөжэ, бариха аргатай болоноха юм. Эндэшни нэгэ-хоёр хүн бэшэ, заатагүй бүхэли бүлэг хүнүүд хебаададаг. Теэдшье ой соо мүнөө түлеэ бэлэдхэл ябуулагдана. Дүрим хазагайруулагшад эндэшье ушархадаа торохогүй, — гэжэ Бато Доржиевич харюусаба.

Уданшьегүй районой урда захадахи Топка һууринда хүрэбэбди. Хоёр тракторай, нэгэ автомашинын ой руу ошоһон мүр абаһаар харгыдаа обёорбобди. Ой руу орохо, гараха газарнуудые һайн мэдэдэг Доржиевнай «Хойноһоонь сэхэ дахажа ошолтогүй. Зүүн тээһээнь ороё» гэбэ.

Хюрөөнүүдэй таршаганан хүнхинэхэнь дуулдажа, машинаһаа гараад, түлеэ бэлэдхэгшэдтэ ябагаар дүтэлбэбди. Түлеэ бэлэдхэхэ зүбшөөлтэй биледүүдынь нэн түрүүн шалгабабди. Буу зэбсэг гү, али ан олзоборилхо бусад түхеэрэлгэ үгы юм аа гү гэжэ трактор болон автомашинануудынь харабабди. Эндэнь хуу гүримтай байба. Гэбэшье нэгэ механизаторайнь путёвкогүй байһанда Бато Доржиевич шангахан һануулга тэрээндэ хээ һэн.

Топкын удаа Охин Булаг, тэндэһээ ойн харгынуудаар Еланнь хүрэбэбди. «Саг болзортоо яла түлөөгүй нэгэ хүн эндэ бии юм. Мүнөө тэрээниие яруулха байна. Зүгөөр гэрынь хүнүүдтэ асууһаар байтарнь, тэрэ хүниинь «аюул унхидаад», манай урдахана гэрһээ гаража ябашаһан байба. «Баһал хойшоо татагдаба. Участково милиционертэй ерэхэ юм аад...» —гээд, охотовед халаглана.

Хойшоо зорибобди. 52000 гектар газар эзэлһэн гүрэнэй заказник эндэ нэмжыдэг. Ангууд, шубуудые, ургамал ногооe анханайнь түхэлдэ үлөөхэ гэһэн зорилготойгоор энэ заказник байгуулагдаһан юм. Штатна хоёр егерь, ангуушадай ба загаһашадай бүлгэм, леснигүүд заказнигые харууһалжа байдаг. Дүтын нютагуудай хүн зон анхаралгүй байдаггүй, заатагүй энэ хэрэгтэ хабаададаг. Хүн зониие эдэбхижүүлхэ хэрэгтэ ахалагша охотовед Б. Д. Доржиевай хубита ехэ.

—Энэ үдэрнай хосһоор шахуу һалаба гээшэ гү? Нэгэшье браконьерые барягүйбди..., — гэжэ нэгэнэй голхоронгёор дуугархада, Бато Доржиевич:

— Иимэ рейднүүд һэргылэмжэ боложо үгэдэг. Заатагүй браконьерые намнажа ябаад бариха бэшэ, харин ямаршье сагта, хүйтэ, нойтондошье хулгайгаар агнуури хэхэ арга олгохогүйбди гэһэн удхатай, — гэжэ Б. Д. Доржиевай хэлэхэдэ, үнэн зүб үгэнүүд гэжэ ойлгохоор байгаа һэн.

Х. ОЧИРОВ.

ЗУНАЙ ТҮРҮҮШЫН ҺАРА

Үнгэрһэн май һарада Буряадай олонхи районуудта нёдондоной энэ үеынхиһөө шииг нойтоор элбэг байба. Гэхэ зуура Улаан-Үдын, Зэгарайн, Сэлэнгын, Захааминай, Хурамхаанай районуудта оройдоол 10—20 миллиметр хэмжээнэй бороо орожо, гандуушаг байгаа.

Сагһаа урид дулаараа. Май һарын һүүл багаар агаарай сүүдхын дунда зэргын температура 5 градус дулаанһаа тогтууритай дээшэлһэн байна. Республикын өхэнхи газар дээрэ хүрьһэнэй шииг нойтоной нөөсэ таарамжатай һайн гэжэ элирээ.

Зунай түрүүшын һара июнь сагай уларилай шэнжээр урда жэлнүүдэйхитэй адлирхуу байхаар хүлеэгдэнэ.

Агаарай сүүдхын дунда зэргын температура 12—16 градус дулаан байха.

Баруун-урда, зүүн-хойто районуудта бороо ехээр орохо гэхэ гү, али 60-һаа 100 миллиметртэ хүрэхэ юм. Республикын бусад газарта 30-һаа 55 миллиметр хүрэтэр орохо.

Түрүүшын арбан хоногой эхиндэ, һүүл багтань, хоёрдохи арбан хоногой тэгэндэ, гурбадахи арбан хоногой һүүл багта аадарлаад, шангаар һалхилаад абаха.

Һарын туршада олонхи үдэрнүүдтэ һүниндөө 7—12, хойто ба баруун районуудта 1—6, үдэртөө 18—23 градус дулаан байха. Һүниндөө 0—3 градус хүрэтэр хүйтэрхэ, түрүүшын арбан хоногто зарим зүүн-хойто районуудта, мүн гурбадахи арбан хоногой эхиндэ газарай хүрьһэн хүрөөд абаха.

Н. АФОНИНА,
Улаан-Үдын гидромётобсерваториин директор.

ГҮРЭНЭЙ ХАМГААЛГА ДОРО АБТАБА

Амарай областиин хойто хубидахи тайгын Деп мүрэнөөр загаһашадай мотоорно онгосонууд ябахаяа болинхой. Зея мүрэнэй энэ һалаа байгаалиин хүшөө гэжэ соносхогдоод, гүрэнэй хамгаалга доро абтаа юм. Мүрэнэй эрье дээрэ ажахын ажал ябуулга хоригдоо.

Депын гол онсо шэнжэнь гэбэл, эндэ үнэтэй үүлтэрэй лосось загаһан түрьһөө хаядаг юм. Эрдэмтэдэй заажа үгэһэн иимэ газарнуудые байгаалиие хамгаалха бүлгэмэй эдэбхитэд хиналта дороо абаа юм. Ойрын жэлнүүдтэ областиин нуур сөөрэмүүдтэхи тула, зэбгэн, бусад лосось загаһадай тоо олошоржо эхилхэ гэжэ ихтиологууд тоолоно.

(ТАСС).

Зея.
Амарай область.

СЭНХИР ЭКРАН

ОРШОН ТОЙРОНХИ БАЙГААЛИИЕ ХАМГААЛХА БҮХЭДЭЛХЭЙН ҮДЭР

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — «Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — М. Глинкын «Иван Сусанин» гэһэн опера. 13.00 — Шэнэ һонин. (13.05 хүрэтэр). 15.15 —Шэнэ һонин. 15.35 — Баримтата фильмүүд. 16.35 — Ленинскэ шангай лауреат, Социалис Ажалай Герой, СССР-эй АМН-эй академик Е. Н. Мешалкинтай һурагшад уулзаха. Эрхүүһэ дамжуулагдаха.

Улаан-Үдэ. 17.20 — Буряадай комсомолой 60 жэлдэ. 18.10 — «Байгал» —нютагуудай һонин. 18.20 — «Мүнөөдэр —оршон тойронхи байгаалиие хамгаалха бүхэдэлхэйн үдэр». 18.35 — Эдеэ хоолой программа бэелүүлэгдэнэ. 19.05 — «Байгал» — мэдээсэлэй программа. 19.25— «Мүнөөдэрэй ба үглөөдэрэй һургуули». Буряадай АССР-эй гэгээрэлэй министрэй орлогшо З. А. Пирогова үгэ хэлэхэ.

Москва. 19.45 — «Мүнөөдэр —түби дэлхэй дээрэ». 20.00— «Хоёрдохи фронт тухай үнэн үгэ». 20.50— «Профессия — следователь». 4 серитэй уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 22.00 — «Время». 22.35— СССР-эй арадай артистка Н. Бессмертновагай зохёохы үдэшэ. 00.10. — Баримтата фильм. 0.20—«Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.50 — Дамжуулгын программа. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.20 —«Полцарства за коня» — баримтата фильм. 9,35 — «Заноза» — уран һайханай фильм. 11.00 — «Үхибүүдтэ ангуудай гүлгэд тухай». 11.30 — Француз хэлэн. 12.00 —Баримтата фильм. 13.00 —«Приключения в каникулы» — үхибүүдтэ 4 серитэй уран һайханай фильм. Хоёрдохи сери. 14.10—«Драматурги ба театр». Бернард Шоу. 15.00 — Фронтын ханинарай клуб. 16.15 — Шэнэ һонин. 17.20 — И. Брамс. 18.10 — Буратиногой выставкэ. 18.40 —Оршон тойронхи байгаалиие хамгаалха бүхэдэлхэйн үдэртэ. Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм 19.30 — Хоорой хүгжэмэй концерт.

Улаан-Үдэ. 19.45 — Соносхолнууд.

Москва. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул». 21.20— Һургуулиие хубилган шэнэлэлгэ. 22.00 — «Время». 22.35— «Время, когда запускали воздушного змея» — уран һайханай фильм. (Югослави).

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Мелиорациин барилгануудые анхарха» — түрүү бэшэг. БАМ: түгэсхэлэй жэл. «Хүлеэжэ байһанай хэрэггүй» — М. Бекетовэй статья.

Хоёрдохи хуудаһанда. Гусиноозерско ГРЭС-эй барилга дээрэ. Буряадай комсомолой 60 жэлэй ойдо. «Ойн баярта —эрхим ажал» —Ц. Цыренжаповай фото-мэдээсэл.

Гурбадахи хуудаһанда. Мүнөөдэр — Оршон тойронхи байгаали хамгаалгын бүхэдэлхэйн үдэр. «Булта[...]най, хүн бүхэнэ[...]» М. Шаргаевай ста[тья]. [...]дүйһөө...» — В. [...] статья (ТАСС).

Дүрбэдэхи ху[удаһанда]. «Хэн, хаана һур[...] тайб?» — соносх[...]

Редакторай [орлогшо] П. Н. НИМ[...]

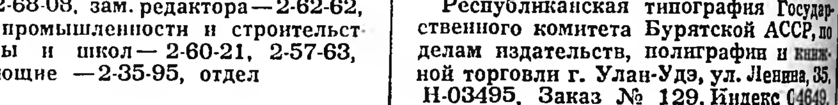

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61. выпускающие —2-35-95, отдел объявлений—2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-03495. Заказ № 129. Индекс 04649.